

TOP 10 ROUTES

Voorjaarsbloeiers

Ontluikende lente

Voorjaarsbloemen zijn een belangrijke nectarbron voor hommels en vlinders die op een zonnige voorjaarsdag tevoorschijn komen uit hun winterrust. Sneeuwkllokjes, krokussen en lenteklokjes schitteren al vroeg in het jaar en vanaf maart zie je ook narcissen en kievitsbloem en bloeien de zachte katjes van de wilg. Kom de ontluikende lente bewonderen en laat je verrassen door de 10 mooiste voorjaarsroutes.

Natuurmonumenten

- 3** Wandelroute over de bloemdijken, vlakbij Goes
- 7** Wandelroute Gooilust, vlak bij Hilversum
- 12** Wandeling Veluwemeerkust-Hulshorst
- 16** Boomweideroute Dal van Ruiten A, vlak bij Vlagtwedde
- 20** Wandelroute Eerder Achterbroek, vlakbij Ommen
- 25** Eli Heimansroute
- 31** Wandelroute Landgoed Haarzuilens
- 36** Groene wandelroute 5 km Hackfort, vlak bij Vorden
- 40** Wandelroute landgoed Nijenburg, vlak bij Alkmaar en Heiloo
- 44** Wandelroute Vlijmens Ven

4,5 km
Zeeland

Natuurmonumenten

Wandelroute over de bloemdijsen, vlakbij Goes

Deze wandeling geeft een mooi beeld hoe de Zak van Zuid-Beveland stukje bij beetje op de zee veroverd is. Tijdens het wandelen over de met gras begroeide binnendijken zie je overgebleven stukjes oudland en heggenland. De wandelroute voert door een gebied met een grote natuurwaarde. Vanwege de rust en de verschillen in hoogte is er een grote variatie aan planten en dieren.

Startpunt

Informatiecentrum naast Kamerse Kooi

Nieuwkamerseweg 3

4451 NE Heinkenszand (ZL)

Met de auto

Je neemt vanaf de A58 Bergen op Zoom - Middelburg afrit 35 naar 's-Gravenpolder. Je blijft de weg rond 's-Gravenpolder volgen tot de afslag naar Nisse. Je neemt deze weg door Nisse naar Heinkenszand en volgt verder de borden naar de schaapskooi.

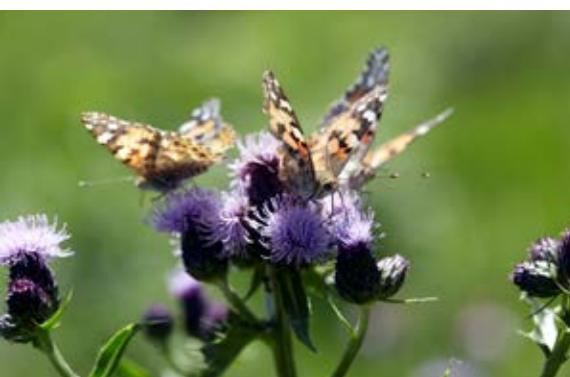
Met het openbaar vervoer

Je reist naar NS-station Goes. Daar kun je een fiets huren en in ongeveer een half uur naar de schaapskooi bij Nisse rijden. Ook kun je met de bus naar Heinkenszand rijden en vandaar te voet naar de schaapskooi gaan (circa 3 km).

4,5 km

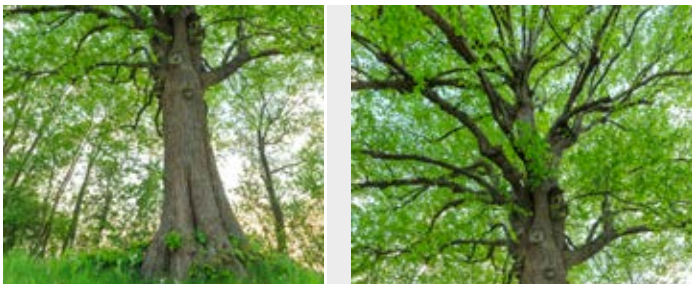
Ook te wandelen via nm.nl/routes.

1 De dijken

Welkom op de Bloemdijken van Zuid-Beveland! De dijken van Zuid-Beveland zijn dijken rond polders en voormalige getijdenkreken. Ze getuigen van een langdurige strijd tegen het water. Door opeenvolgende periodes van landwinning en overstromingen vormde zich een stelsel van binnendijken. De steile zuidzijde van de dijken is door de zonnige ligging en de schrale grond begroeid met zeldzame plantensoorten zoals de wollige distel, ruige anjer en wilde marjolein. Deze soorten komen bijna nergens anders voor in Nederland! Aan de koelere noordzijde groeien verschillende struiken met wilde bramen.

2 Grenslinde

In de Zak van Zuid-Beveland staan lindes, soms wel honderden jaren oud, die grenslindes worden genoemd. Dit omdat zij de vroegere eigendomsgrens van de ambachtshoofd afbakenden. De linde hier voor je staat op de grens van de Oudekamersedijk en Nieuwkamersweg.

3 Valweel

Het ronde meertje aan je linkerhand is een weel (een van de vele welen in dit gebied). Het is ontstaan bij een dijkdoorbraak. Waar je nu staat was vroeger aan de zuidzijde van de dijk de zee. Op dit punt kun je goed het verschil zien tussen het ongelijkmatige Oudland (noord) en het strakke Nieuwland (zuid). Vanaf de 12e eeuw werden steeds kleine stukjes land ingepolderd. Vanaf de 16e eeuw waren er snellere werktechnieken. Door o.a. het gebruik van de pas uitgevonden kruiwagen werden grotere stukken grond bedijkt.

4 Weitjes

Op de smalle weitjes in het heggengebied grazen koeien en schapen. In het gebied zijn hoogtes ontstaan door de resten van kreekruigen en kuilen door het weghalen van veengrond. Het wordt ook wel het holle bolle landschap genoemd.

5 Heggengebied

Lopend tussen de heggen kun je goed zien hoe rijk deze zijn aan besdragende struiken. Van oorsprong vormden deze heggen een natuurlijke veeafscheiding. In het voorjaar bloeien de talrijke meidoorns. Het hele gebied krijgt dan een witte waas met een wonderlijke zoete geur!

6 Veel leven

Op de bloemen komen veel insecten af. Vaak fladderen er vlinders rond zoals het koevinkje. Een van de dieren die hier voorkomt is de steenuil. Tegen de schemering is er een kans om dit kleine uiltje ergens te zien zitten. Zangvogels die hier voorkomen zijn onder andere de fitis, de tjiftjaf en de heggenmus. In het najaar komen de lijsterachtige besseneters zoals de koperwiek en kramsvogel.

7 Akkertjes

In het gebied liggen twee akkertjes die jaarlijks worden ingezaaid met ongeschoond graan. Hier zitten nog zaden van akkeronkruiden in. Op de akkers staan in de zomer gewassen als rogge en spelt. Hiertussen bloeien kleurige kruiden zoals klaproos, kamille, bolderik en naakte lathyrus. Een deel wordt geoogst, een ander deel blijft overstaan voor de zaadetende vogels.

8 Eindpunt

Dit is het eindpunt van de route. Breng ook eens een bezoek aan de [Zwaakse Wee!](#)

© OpenStreetMap/Leaflet

3,33 km
Noord-Holland

Natuurmonumenten

Wandelroute Gooilust, vlak bij Hilversum

Ontdek met deze wandeling een van de 's Gravelandse Buitenplaatsen. De wandelroute bij Gooilust gaat door een parkbos met bijzondere bomen zoals de kaukasusspar. De wandelroute komt langs alle historische 'hotspots' van het landgoed: de romantische rododendronvallei, de ommuurde siertuin, het statige landhuis, de exotische bomenverzameling en het sterrenbos.

Startpunt

Bereikbaarheid

Zuidereinde 49, 1243 KL 's-Graveland (NH)

3,33 km

De wandelroute begint en eindigt bij het informatie-paneel aan de voorzijde van landgoed Gooilust. Route is gemarkeerd met gele paaltjes. Ook te wandelen via nm.nl/routes.

Neem op de A1 de afslag Naarden-West. Bij de stoplichten (Torenflat) rechtsaf. Ga de spoorwegovergang over. Volg de weg ca. 1,9 km tot aan rotonde. Sla rechtsaf. Volg de weg helemaal tot weer een rotonde. Sla rechtsaf

(je rijdt nu op de N236). Sla bij de stoplichten linksaf richting 's-Graveland. Rijd het Noordereinde geheel af (ca. 2,4 km) tot stoplichten bij de kruising Leeuwenlaan. Steek deze kruising over, je rijdt nu op het Zuidereinde. Na ca. 900 m bij stoplichten linksaf inrit "Gooilust" inrijden (smeedijzeren hek). Aan weerszijden van deze weg is ruimte om te parkeren.

Je neemt vanaf NS-station Hilversum buslijn 105 tot de halte Smidsbrug. Vandaar 1 km wandelen over het Zuidereinde. Je kunt ook een OV-fiets huren op station Hilversum.

1 Geschiedenis

Gooilust is een lust voor het oog, welke tijd van het jaar het ook is. Het is bovendien een bijzonder natuur- en cultuurmonument met een bijzondere geschiedenis. Ruim een eeuw lang waren Gooilust en het Corversbos eigendom van de vooraanstaande familie Corver Hooft. In 1895 erfde Louise Six het landgoed. Zij was toen al enige jaren getrouwd met Frans Ernst Blaauw. Blaauw veranderde de buitenplaats in een dierenpark en werd daarmee internationaal bekend. Deze handelswijze was zeer tegen de zin van zijn echtgenote, de wettelijke eigenaresse. Toen Louise Six in 1934 overleed liet ze Gooilust daarom niet aan haar man na, maar aan Natuurmonumenten.

2 Uitgestelde ontmoeting

Je wandelt over de oude slingerende oprijlaan naar het landhuis. Je ervaart meermalen een 'uitgestelde ontmoeting' met het landhuis. Dit afwisselend wel en niet zien van het einddoel is een landschapsvondst van de toenmalige architect Zocher. Dit effect wordt versterkt door hier en daar bomen en struiken weg te halen en banken te plaatsen.

3 Siertuin

Openingstijden: van 1 maart tot 15 november op dinsdag- en zaterdagmiddag van 13.00 tot 16.30 uur. De siertuin was het paradepaardje van de vroegere bewoners van Gooilust. Bezoekers waren onder de indruk van de rijkdom van de gefortuneerde landeigenaren. En nog steeds ligt de siertuin er prachtig bij. In de beschutting groeien allerlei exotische bomen en struiken. In de ommuurde tuin vind je stinsenplanten, rozen, bijzondere bomen en fruitrassen. Koop in de siertuin de routebeschrijving die je langs alle bijzondere plekjes voert. In de tuin zijn vrijwilligers aanwezig die van alles over de tuin en de aanwezige planten kunnen vertellen.

4 Weilanden vol dieren

Veel van wat je tegenkomt op Gooilust is de erfenis van Blaauw. Het landgoed wordt dan ook wel Bos van Blaauw genoemd. Een eeuw geleden liepen in de weilanden van het landgoed gnoes, bizens, kangoeroes, zebra's en antilopen. Grote volières huisvestten collecties exotische vogels. De dieren zijn allang verdwenen, maar overal vind je sporen uit deze periode. Je wandelt hier tussen twee weilanden door. Aan je linkerhand zie je de Gnoeweide met aan de overzijde de oude gnoestallen, die opgeknapt worden. Aan je rechterhand ligt de Bisonweide.

5 Rododendronvallei

Je komt nu in een bijzonder gedeelte van Gooilust. Je wandelt door een intiem landschap, tussen de rododendrons door. Vooral in mei als de rododendrons in bloei staan is het hier prachtig. In de vallei zijn veel zieke rododendrons en bomen verwijderd. De vallei krijgt hierdoor een veel opener en lichter karakter. Dit sterkt de overgebleven struiken en de nieuw aangeplante rododendrons. Over enkele jaren zal de vallei weer de landschapsparel zijn in de geest van Frans Blaauw. Na een uitzichtpunt kom je in het gedeelte dat het Nieuwe Werk wordt genoemd. Ook hier slingert het pad zich door een haag van rododendrons.

6 Heuvels en bamboes

Je loopt verder langs de achterkant van het landgoed. Er liggen veel heuvels in het terrein, opgehoogd met het zand uit de scheidingssloten rond het landgoed. De vele bamboes die je ziet stammen uit de tijd van Frans Blaauw, maar breiden zich nu zelf uit. Het beheer is hier gericht op het laten liggen van dood hout. In de vele oude bomen ontstaan holten die geschikt zijn als nest- of slaapplaats voor vogels en vleermuizen. Dood hout biedt dieren beschutting en trekt insecten aan, die weer als voedselbron dienen voor vogels. Ook paddenstoelen profiteren van veel dood hout.

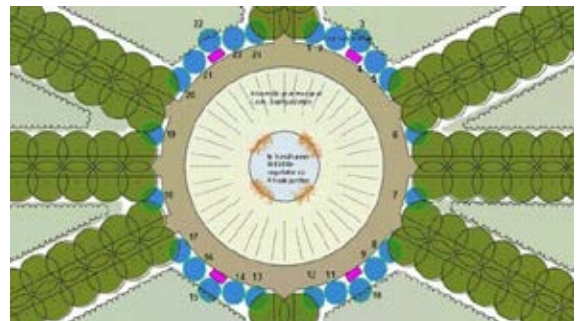
7 Achteruitgang

Je bent nu weer op de hoofdlaan. In de verte zie je het landhuis liggen, nu vanaf de Hilversumse zijde. De achteringang van het landgoed werd, zeker in de tijd van Blaauw, vaker gebruikt dan de hoofdingang aan de voorzijde.

8 Rondeel

In de 18e eeuw liet eigenaar Gerrit Corver Hooft een rondel aanleggen, een cirkelvormig pad met aan weerszijden bomen. Toen de formele parkaanleg werd aangepast aan de Landschapsstijl bleef het rondel gehandhaafd. In de loop van de tijd verdween het pad, maar de cirkel van bomen bleef wel staan. Tijdens een hevige storm in 1947 raakte de laan achter het huis zwaar beschadigd. De laan werden opnieuw aangeplant maar de nieuwe bomen werden dwars over het rondel gezet. Natuurmonumenten heeft in 2011 het historische rondel hersteld. Het cirkelvormige pad is opnieuw aangelegd. Aan weerszijden van het pad werden maar liefst 46 nieuwe beuken geplant.

9 Sterrenbos

Het Sterrenbos op landgoed Gooilust is al aan het einde van de 18e eeuw aangelegd door Corver Hooft. Rond de vijver ligt een open ruimte waarop acht beukenlanen uitkomen; vandaar de naam Sterrenbos. Het bos werd zo aangelegd voor de jacht. Er was een rijke onderbegroeiing waar het wild zich kon verschuilen. Vanuit het centrale punt kon de landheer en zijn gezelschap wild dat de lanen overstak goed in de gaten houden. Als onderdeel van het herstelplan heeft Natuurmonumenten de beplanting rond de vijver flink gesnoeid waardoor de symmetrie haar oorspronkelijke kracht heeft terug gekregen.

10 Landhuis

Nu kom je dan eindelijk bij het landhuis van Gooilust. Hier woonden tal van bekende koopmansfamilies, waaronder Corver Hooft en het echtpaar Six-Blaauw. Achter het huis vind je de op een na dikste eik van de provincie Noord-Holland.

11 Aha

Hier zie je de curieuze 'aha'. Om de wilde dieren in de wei te houden, zonder een hek te gebruiken, werd een soort gracht gegraven. Van dichtbij ontdek je dit pas, dit heet dan ook een aha!

12 Bijzondere bomen

Rond het landhuis plantte Blaauw veel bijzondere bomen, waaronder de parasolden, de zakdoekjesboom en verschillende soorten coniferen. Deze staan er bijna allemaal nog. Bij de meeste bomen staat een naamplaatje. Wat meteen opvalt is een grote kegelvormige conifeer, aan de linkerkant van het pad. Je kunt tussen de takken door bij de stam komen en de dikke luchtwortels bekijken. Veel kleiner maar niet minder bijzonder is de Chinese vaantjesboom of zakdoekjesboom, die rechts van het pad staat (geen naamplaatje). In de late lente ziet deze eruit alsof hij is volgehangen met witte zakdoeken. Dit zijn eigenlijk de schutbladeren van de bloemen. Achter de vaantjesboom staat een parasolden met roestkleurige v-vormige stam en hele lange naalden. Heel anders dan de hoge kaukasusspar er direct naast, die juist extreem korte naalden heeft. Opvallend is de vreemde apeboom of slangeden aan de linkerkant van het pad. Hij heeft donkergroene, stekelige takken die overal even dik zijn; hij komt oorspronkelijk uit Zuid-Amerika. In een cirkelvormig hek staat een loofboom die zijn bladeren 's winters niet verliest: de wintergroene eik. Tot slot een hoge boom die niet past bij zijn naam: de dwergcypres.

© OpenStreetMap/Leaflet

8,8 km
Gelderland

Natuurmonumenten

Wandeling Veluwemeerkust- Hulshorst

Maak een gevarieerde wandeling van een kleine 9 km door het buitengebied van Hierden, ten oosten van Harderwijk, onder meer door de bloemrijke Veluwemeerkust, Bloempkampen en landgoed Hulshorst. Je wandelt over dorpsweggetjes en kleine paden tussen de weilanden, van het authentieke boerderijdorp Hierden via de graslanden die in het voorjaar vol bloemen zijn, via het bos bij Hulshorst weer terug naar het mooie beginpunt.

Startpunt

Dorpskerk Hierden

Zuiderzeestraatweg
3849 AD Hierden (GD)

8,8 km

De route is niet gemarkeerd in het veld.
Ook te wandelen via nm.nl/routes.

Parkeren in het centrum van Hierden bij de kerk of bij de Spar-winkel, 100 meter daarvoor.

Vanaf Harderwijk CS: lijn 112 (Veolia), halte Molenweg (Hierden). Vanaf Nunspeet CS: lijn 111 (Veolia), halte Molenweg (Hierden).

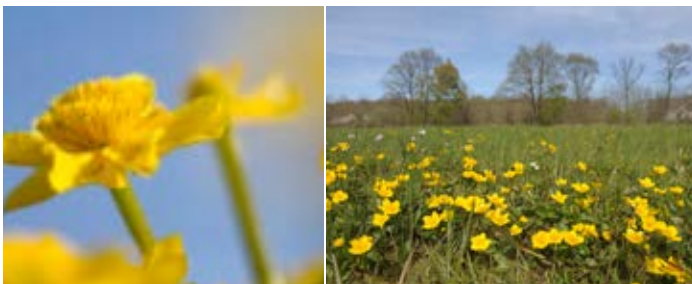
1 Hierden

Hierden is bekend van het aan de rand van het dorp gelegen saunacomplex. Het dorp is ontstaan uit verschillende buurtschappen in de stadslanderijen ten oosten van Harderwijk. Door zijn rijkdom aan Noord-Veluwse boerderijen heeft Hierden zijn oorspronkelijke karakter behouden. Wandel door de Lageweg. Waar de weg een bocht naar rechts maakt (de Wijtgraaf), vervolg je de route over de Waterweg.

2 Hierdense Beek

De beek die je nu kruist is de Hierdense beek, die verder noordwaarts uitmondt in het Veluwemeer. Op de Veluwe vind je veel zogenaamde 'sprengenbeken'; door mensen uitgegraven beken. De Hierdense beek is geen sprengenbeek maar een echte, natuurlijke beek. Vroeger voeren hier kleine schepen overheen om verse vis van Harderwijk naar Staverden te brengen.

3 Dotterbloemen

De sloten langs de Veluwemeerkust kleuren in het voorjaar goudgeel door de dotterbloemen. Deze prachtige voorjaarsbloeiers doen het goed in het gebied dankzij het schone grondwater dat hier omhoog kwelt. Natuurmonumenten, die hier tal van graslanden in beheer heeft, streeft ernaar dat in de

toekomst de dotterbloemen ook in de graslanden zelf te zien zullen zijn. Om dat te bereiken worden de betreffende percelen niet langer bemest. Voordat de weg een scherpe bocht naar links en weer naar rechts maakt, ga je rechtsaf een essenbos in.

4 Bloemkampen

Je wandelt door een bijzonder bos: Bloemkampen. Dit is een van de grootste en mooiste essenhakhoutbossen van Nederland. Het essenhakhout in Bloemkampen wordt regelmatig afgezet; op de stobben groeien zeldzame (korst)mossen. Aan de rand van het bos houden wielewaal, spotvogel en koekoek zich op. Aan het eind van het bospad ga je rechtsaf.

5 Kievitsweiland

Het open stuk aan je rechterkant is het Kievitsweiland. Halverwege de jaren negentig is het omgevormd van agrarisch grasland naar nat schraalland. De wei werd geplagd en de sloten ondieper gemaakt. Sindsdien is deze tot ver in de zomer erg nat en groeien er allerlei bijzondere bloemen, zoals riet- en vleeskleurige orchis, kleine en ronde zonnedauw. Er zijn ook poelen aangelegd waar kleine watersalamander, kikker en pad leven. In het voorjaar zien de graslanden roze van de echte koekoeksbloem. Even verderop linksaf, en daarna de weg blijven volgen.

6 Barrebos

Aan de rechterkant van het pad ligt landgoed Barrebos, een van de kleinste oude landgoederen van Nederland. Het 12 hectare metende particuliere landgoed bestaat sinds 1924 en is sindsdien in bezit bij de familie Holdert. Ze lieten zich onder meer inspireren door de schrijver Frederik van Eeden en stichtten een minimalistische enclave om de gebroken relatie van de mens met de natuur te herstellen. De idealen van toen worden nog steeds zo veel mogelijk nagestreefd. De vijf 'eenvoudige hutten' op het landgoed werden gebouwd om mensen zoveel mogelijk één te laten zijn met de natuur. Ze bestaan nog altijd, en zijn deels verkocht, deels verhuurd. Aan het eind van dit pad moet je de Zuiderzeestraatweg oversteken. Na het rustige begin nu even een drukker weg; pas goed op bij het oversteken! Loop een stukje langs de Zuiderzeestraatweg in westelijke richting. Sla linksaf bij het pad tussen twee weilanden, met de witte slagboom met 'Landgoed Hulshorst' erop.

7 Landgoed Hulshorst

Het verderop gelegen dorpje Hulshorst is vernoemd naar het landgoed waar je nu doorheen gaat wandelen. Vroeger stond hier ook een landhuis, maar dat is verdwenen. Wat blijft zijn de eeuwenoude wegen, het voormalige koetshuis dat je nu kunt afhuren voor feesten en andere bijzondere gelegenheden en de vroegere tuinmanswoning. Onderweg kom je in het bos in hout uitgezaagde beelden tegen; deze zijn onderdeel van 'Het pad van het FeestBeest', een ongeveer 1 kilometer lange wandeling om het koetshuis heen. Volg het pad tot vlak voor de openbare weg; sla daar rechtsaf. Na het water een klein stuk over de Vuurkuilweg lopen; het eerste bospad rechtsaf slaan. Volg

dit pad tot het eind. Sla dan linksaf en vervolg de route over de Broeksteeg. Deze gaat over in de Wijtgraaf. Deze weg volg je; steek de Zuiderzeestraatweg over en sla de tweede weg linksaf (Varenweg).

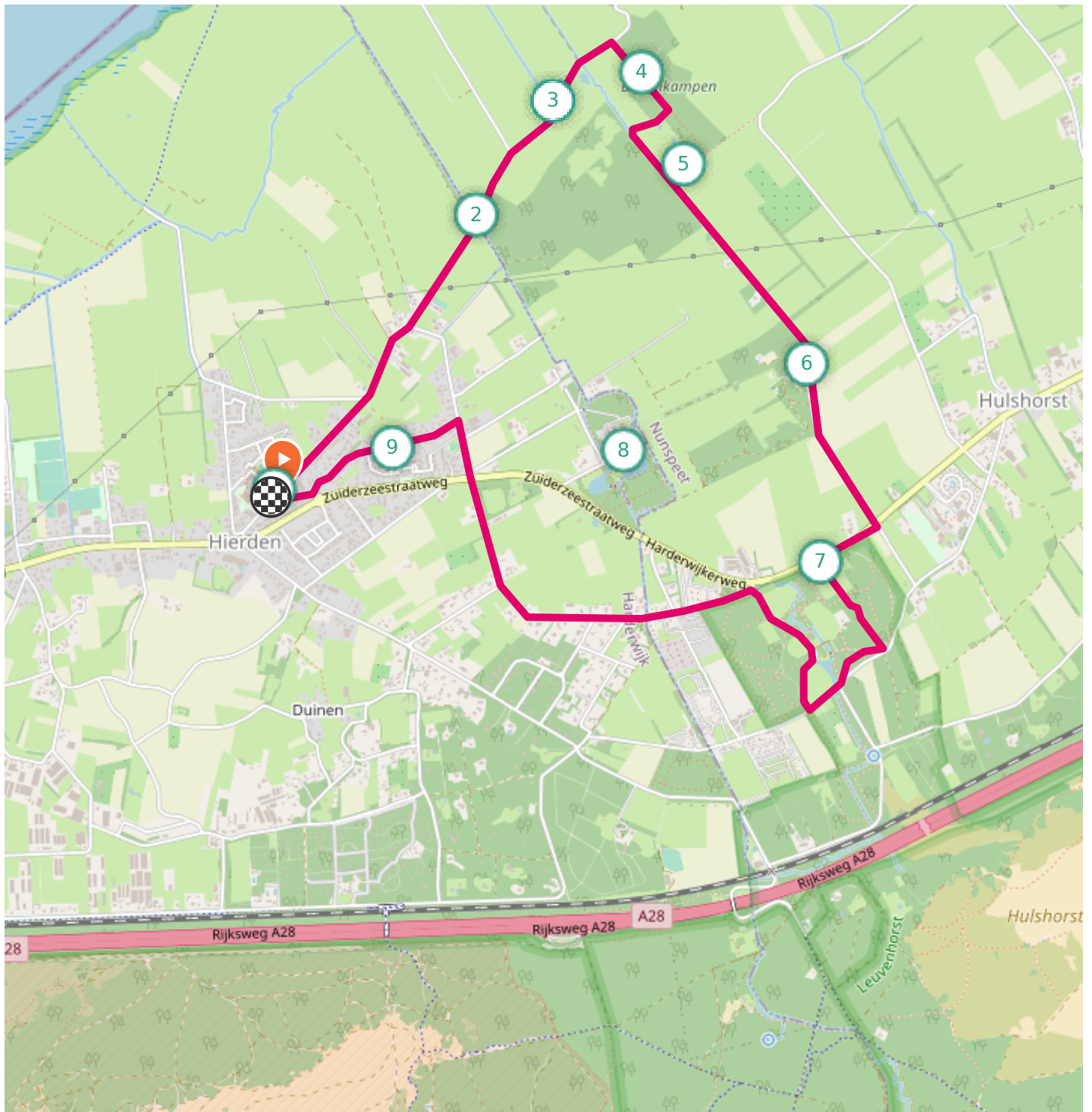
8 Essenburgh

Landgoed De Essenburgh ligt aan de Zuiderzeestraatweg buiten het dorp Hierden. In het voormalige koetshuis wonen de leden van de priorij Abdij van Berne. Verder is in het kasteel een hotel gevestigd en een trainings- en vormingscentrum.

9 Eindpunt

Je bent bijna aan het einde van de route. We hopen dat je fijn gewandeld hebt! Voor meer wandeltips kijk elders op natuurmonumenten.nl.

© OpenStreetMap/Leaflet

3,5 km
Groningen

Natuurmonumenten

Boomweideroute Dal van Ruiten A, vlak bij Vlagtwedde

De wandelroute loopt langs de beek De Ruiten A en door prachtige weides omzoomt door hier en daar een houtwal. De Ruiten A is een verrassend smalle beek die zich door een parkachtig landschap slingert. Na ontginning van de hoogvenen is het gebied lange tijd voor landbouw in gebruik geweest. Verspreid in het landschap liggen essen en boomweiden waarin Lakenvelders grazen.

Startpunt

Parkeerplaats Gasterij Natuurlijk Smeerling

Smeerling 15
9591 TX Onstwedde (GR)

Gasterij Natuurlijk Smeerling

Smeerling 15
9591 TX Onstwedde (GR)
www.gasterij-natuurlijk-smeerling.nl

3,5 km

Ook te wandelen via nm.nl/routes.

Wandelen in het Dal van de Ruiten Aa is alsof je de natuur van 'vroeger' beleeft. Langs de meanderende beek en de weilanden kun je in het voorjaar genieten van een grote bloemenrijkdom. Kom Oost-Groningen ontdekken!

1 De verkorte route

Sla voor de korte wandelroute hier rechtsaf en volg de ongenummerde paaltjes tot je bij de verharde weg uitkomt. Sla hier rechtsaf, nu zit je weer op 'grote' route.

2 Metbroekbos

Lange tijd werden de bomen van het Metbroekbos door de buurtbewoners gebruikt voor van alles en nog wat. Na de novemberstorm van 1972 laat Natuurmonumenten de natuur haar gang gaan in het Metbroekbos. Als een boom sterft blijft hij gewoon staan. Spechten en holenduiven broeden in zo'n dode boom. Als de boom omvalt, zullen mossen, insecten en paddenstoelen het dode hout blijven gebruiken. De insecten trekken weer vogels aan. Kortom: de natuur wordt veel rijker als de dode bomen in het bos achterblijven.

3 Water met ijzer

Het kleine beekje dat je hier passeert, watert af in de Ruiten A. Het water van het beekje is bruin gekleurd omdat er ijzer in zit. Het is kwelwater. Dit water komt uit de bodem naar boven; onderweg lossen er allerlei mineralen in op. Ijzer is één van die mineralen.

Kwelwater is, ondanks de bruine kleur erg schoon. Daarom kunnen hier bijzondere planten zoals de egelboterbloem en een aantal soorten zegges voorkomen.

4 Eiken en beuken

Links van dit pad staan voornamelijk beuken, terwijl rechts eiken staan. Dit geeft ons mooi de gelegenheid om verschillen te zien tussen een eikenbos en een beukenbos. Onder de eiken zijn struiken te zien als lijsterbes, hazelaar, hulst en vuilboom. Van de beuken krijgen deze struiken nauwelijks een kans. De beuken vormen al vroeg in het voorjaar een bijna lichtdicht bladerdak. Struiken krijgen zo onvoldoende licht om te kunnen groeien. Toch is de bosbodem onder de beuken niet helemaal kaal. In het voorjaar zijn bijvoorbeeld prachtig bloeiende bosanemonen en lelietjes-van-dalen te zien.

5 Bodemreliëf hersteld

In 1991 verschenen hier op de akkers van het Eemboerveld kranen die hoogtes en laagtes maakten in de bodem. Met deze ingreep is het reliëf hersteld dat hier zo'n honderd jaar geleden ook aanwezig was: er was toen een nat en golvend heidegebied

met plassen in de lagere delen. Nu het bodemreliëf weer hersteld is, lijkt het wel of het nooit anders is geweest. Wilgen en zwarte elzen nemen weer bezit van de oevers. Geen van deze planten is gezaaid of geplant. Ze zijn allemaal spontaan opgekomen.

6 Lakenvelders

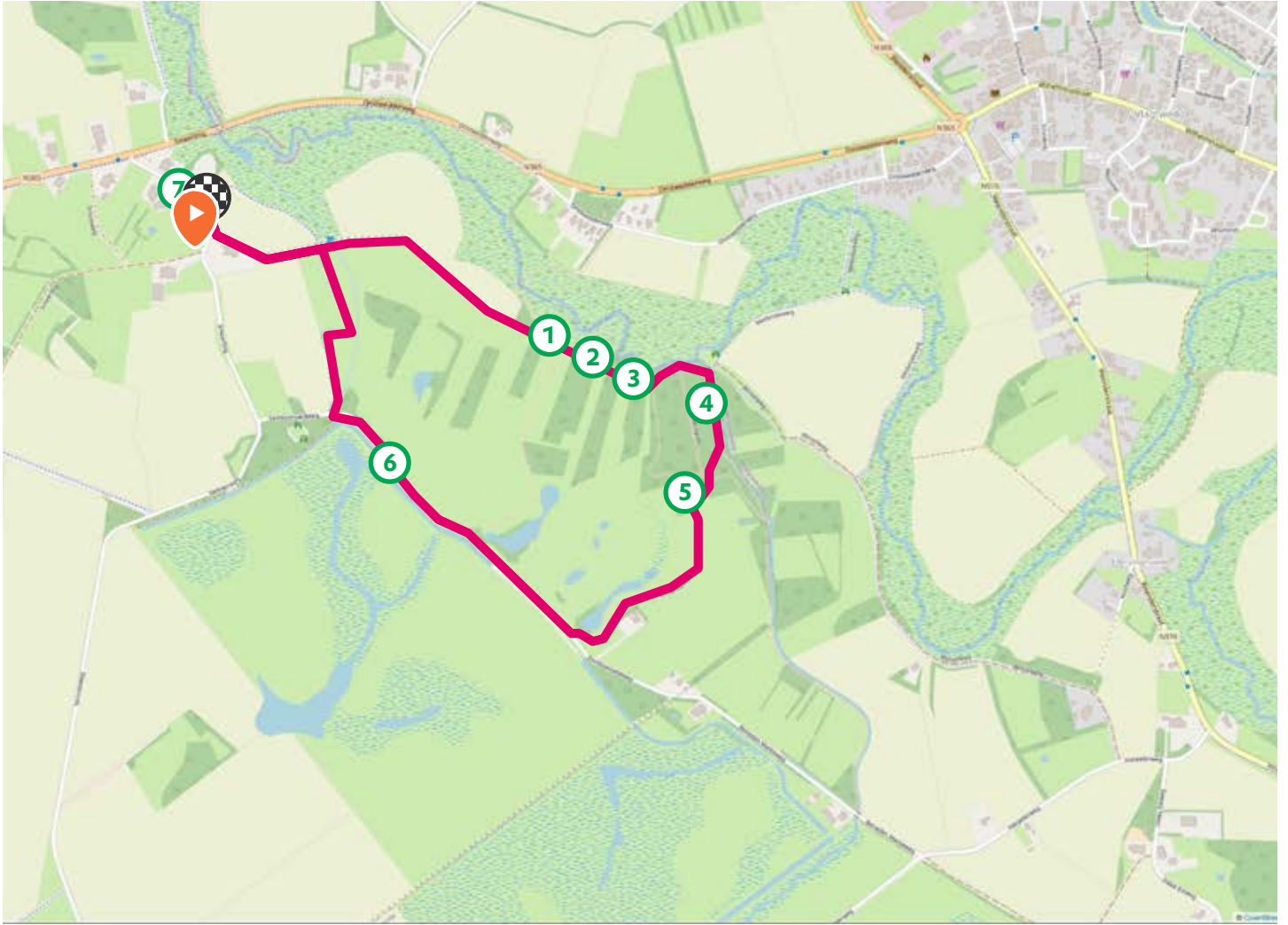
Rechts van de weg is een kleinschalig landschap te zien met stukjes bos, houtwallen en bomenrijen. In dit gebied hadden wel vijftien boeren een stukje weiland. In 1976 zijn alle hekwerken van prikkeldraad verwijderd waardoor één grote, aaneengesloten weide is ontstaan, met daarin nog wel bomen, houtwallen en drinkdobbes. Een drinkdobbe is een natuurlijke poel zonder aanvoer of afvoer waaruit vroeger werd gedronken door mensen en vee. Deze enorme en afwisselende weide wordt begraasd door Lakenvelders. Deze koeien hebben hier veel ruimte, want per twee hectare loopt één koe. Hierdoor kunnen de dieren gaan en staan waar ze willen, ze kunnen kiezen wat ze het lekkerst vinden.

Waar de dieren gemakkelijk kunnen komen, wordt doorgaans veel gegraasd, terwijl andere, vaak lage delen, lange tijd niet door de Lakenvelders worden bezocht. Zo ontstaat een mooie variatie in begroeiing. Het gegraas van de koeien zorgt er bovendien voor dat het weidegebied verschaalt. Op de natte plekken groeien meestal veel verschillende plantensoorten, zoals dotterbloem en pinksterbloem. Op de wat drogere delen vestigen zich planten als meidoorn en sleedoorn.

7 Gasterij Natuurlijk Smeerling

Het start- en tevens eindpunt van de route is de Gasterij Natuurlijk Smeerling. Geniet hier van een heerlijk kopje koffie of thee met Groninger arretjescake of een lekker sapje. De Gasterij zit in één van de acht verspreid liggende oude Saksische boerderijen. De prachtig gerestaureerde boerderijen hebben samen de status van beschermd dorpsgezicht.

© OpenStreetMap/Leaflet

4,8 km
Overijssel

Natuurmonumenten

Wandelroute Eerder Achterbroek, vlakbij Ommen

Als je ronddwaalt tussen de boerderijen en landerijen van het Eerder Achterbroek ervaar je de rust en schoonheid van een ver verleden. De wandelroute is rood gemarkeerd en begint bij de uitgang van parkeerplaats Janmansweg, sla daar linksaf het zandpad op.

Startpunt

Parkeerplaats Eerder Achterbroek

Janmansweg 15
7683 SG, Den Ham (OV)

4,8 km

Ook te wandelen via nm.nl/routes.

Ontdek landgoed Eerde in Overijssel. Wandel 100 jaar terug in de tijd en geniet van afwisselende landschappen vol monumenten op landgoed Eerde.

1 Boerderij Nevenzel

Aan je linkerhand passeer je een drinkpoel. Deze poelen zijn nog vrij nieuw. Het Eerder Achterbroek was vroeger veel natter en er waren voldoende natuurlijke drinkplekken voor het vee. Door ontwatering werd het gebied echter steeds droger. Om te zorgen dat het vee ook in de zomer water had, werden poelen gegraven. Even verderop zie je boerderij Nevenzel. De vanaf hier niet zichtbare voorgevel van de boerderij is uit 1887, maar de rest van de boerderij is veel ouder. Boerderijen spelen een belangrijke rol in dit oude Saksische hoevenlandschap en Natuurmonumenten wil ze graag behouden.

2 Bermboeketten

Het Eerder Achterbroek is in de wijde omtrek bekend vanwege haar bloemrijke bermen. Vooral in de zomer geniet je van de kleurenpracht van onder andere rode klaver, sint-janskruid en duizendblad. Om de groei te stimuleren maait Natuurmonumenten hier jaarlijks de bermen. Sommige stukken worden vaker gemaaid. Het maaisel wordt afgevoerd om de grond voedselarm te houden en te voorkomen dat enkele soorten (zoals brandnetels) gaan overheersen.

3 Eeuwenoude kamp

Je bent aangekomen bij een zogenaamde kamp: een stuk bouwland dat door één boer bewerkt werd. Meestal liggen kampen op een wat hoger deel: niet te nat, maar ook weer niet te droog. In de loop der eeuwen zijn de kampen alleen maar hoger geworden. De boer bemestte zijn land jaar in jaar uit met heideplaggen doordrenkt met schapenmest uit de potstal. Kenmerkend voor een kamp zijn de bolronde vorm en bomen en struiken rondom. Een stukje verderop kun je in de bosjes zomaar een geelgors of bonte vliegenvanger tegenkomen. Ook groeit er adelaarsvaren, een belangrijke indicatie dat de bodem daar niet verstoord is.

4 Oude graangewassen

Natuurmonumenten zet zich samen met de boeren van het Eerder Achterbroek in om oude graangewassen op de akkers te verbouwen. Tussen de rogge, tarwe en haver groeien net als vroeger akkerkruiden. Kenmerkende akkerkruiden die je hier kan tegenkomen zijn korenbloem, handjesereprijs, driekleurig viooltje en echte kamille. Niet alleen mooi om te zien, maar ook waardevol voor dieren.

5 Levend erf

De Meulendorst is een biologische melkveehouderij. Je kunt hier genieten van zelfgemaakt ijs. Cliënten van Zorgboerderij De Meulendorst helpen de boer en Natuurmonumenten een handje met het onderhoud op en om de boerderij. Sinds kort is er ook een bierbrouwerij op het erf gevestigd. Het Pauw-bier wordt gebrouwen van graan uit de omgeving. Kinderen kunnen bij De Meulendorst hinkelspelen, steltlopen en het Koepad ontdekken.

6 Dierenrijk

Links van je staat boerderij de Bocks en daarmee passeer je ook de grens tussen het kampenlandschap en het heide-ontginningenlandschap. Typerend aan dit landschap zijn de kleine heideveldjes, een enkel bosje, graslanden en uitgesleten zandwegen. Een prima combinatie voor dieren. Met een beetje geluk (en geduld) spot je hier bij schemering een ree. Dassen struinen er bij nacht en duisternis en op een mooie lentedag zingt de wiewaai zijn tropisch aandoende lied. Deze geel met zwarte vogel krijg je alleen niet snel te zien. Een vogel die je sneller ziet en hoort is de boompieper. Terwijl hij zijn kenmerkende liedje zingt ('pioew pioew') laat hij zich als een parachute naar beneden dwarrelen. Ze zitten vaak in de dennen hiertegenover.

7 Heideveldje

Rechts ligt een mooi heideveldje. In 1990 heeft Natuurmonumenten de voedselrijke bovenlaag weggehaald (afgeplagd). Met succes, want nu groeit er vooral in de lagere delen volop dopheide. De heide wordt regelmatig 'geschoond' door vrijwilligers. Zij trekken en zagen de opkomende boompjes weg, zodat deze geen kans krijgen om de heide te overgroeien.

8 Eiken en dennen

Grove dennen werden vroeger geplant bij heideveldjes terwijl eiken de graslanden markeerden. Dat betekent dat je nog steeds kunt zien waar de heideveldjes lagen, ook als ze inmiddels dichtgegroeid zijn met bomen en struiken. Een ander kenmerk waaraan je de locatie van heideveldjes kunt herkennen is reliëf. Heideveldjes met struikheide lagen meestal op de hogere zandkopjes, de graslanden op de lagere delen. In de schaduwrijke bosjes zingen veel vogels, zoals merels, vinken en zwartkoppen.

9 Boerderij Eerderbroek

Links in de verte ligt boerderij Eerderbroek. Deze boerderij stond tot 1878 aan de overkant van de Hammerweg en heette Erve Menneman. Toen de woeste gronden van het Eerder Achterbroek in cultuur gebracht werden is de boerderij hiernaartoe verplaatst. Alle nog bruikbare materialen, zoals gebinten, stenen, deuren en dakpannen zijn hergebruikt. Een mooi voorbeeld van recycling, waardoor we op de dag van vandaag kunnen genieten van een typische hallenhuisboerderij.

10 Heideherstel

Je loopt hier eigenlijk tussen twee grote heidevelden door, maar deze zijn in de loop der jaren dichtgegroeid met struiken en bomen. Als onderdeel van Eerde2020 gaat Natuurmonumenten hier de komende jaren het heide-ontginningenlandschap herstellen, waardoor je straks weer door een open landschap wandelt. Ten zuiden van dit heideveld zie je de grens van twee landschappen. Bij de houtwal is weer de overgang naar het kampenlandschap met haar akkers, weilanden, houtwallen en boerderijen. In de poel rechts zit het vol met kwakende poelkickers en er vliegen platbuiken, dat zijn libellen met een -je raadt het al - opvallend afgeplat achterlijf.

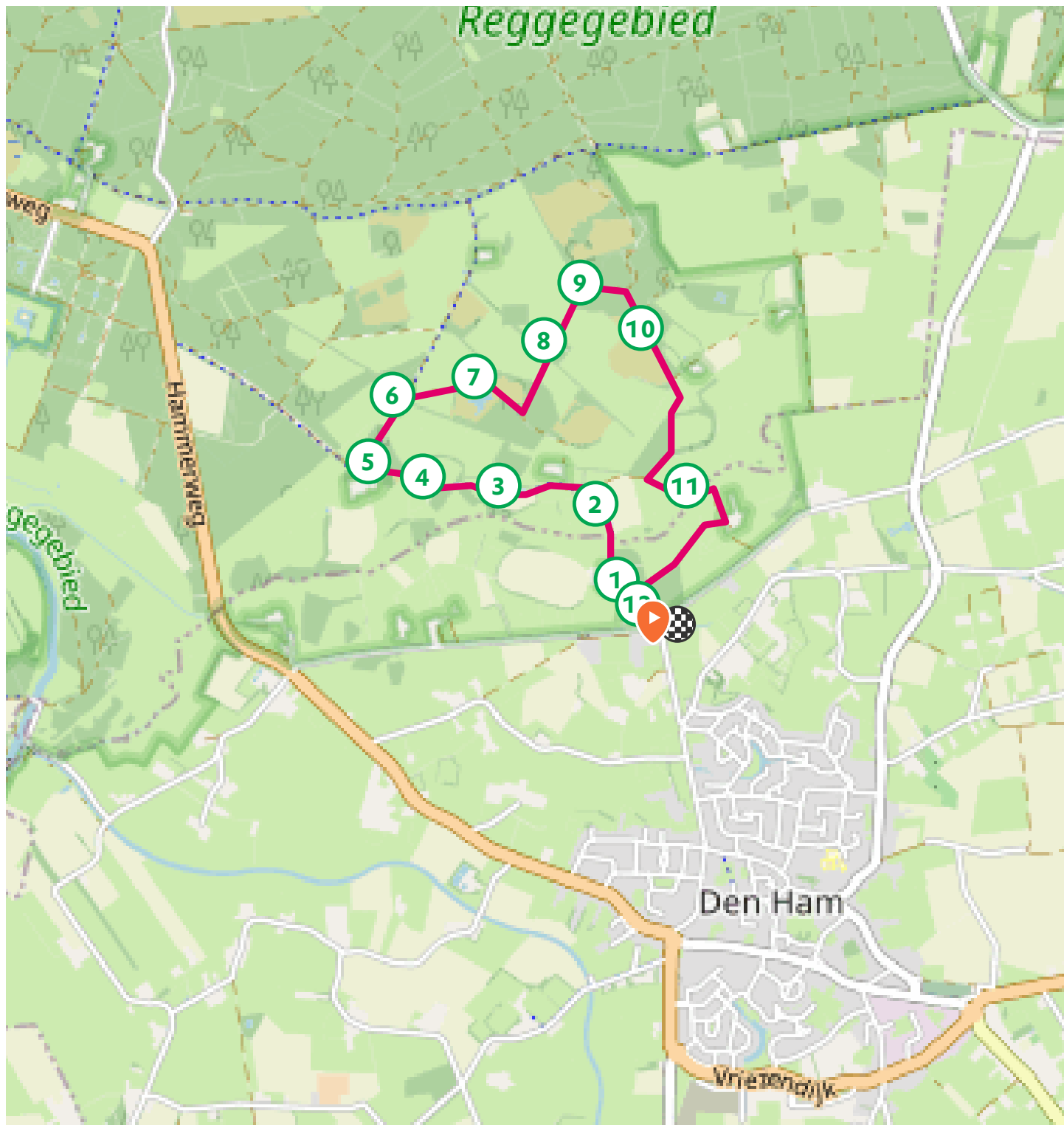
11 De Bevert

Dit beekje, de Bevert, slingert dwars door het Eerder Achterbroek naar de Regge. Van oudsher waren de lage gronden langs de Bevert bijzonder vochtig. Het woord 'broek' betekent dan ook moeras. De boeren konden het drassige land alleen gebruiken om te hooien of vee te weiden. Op het hoger gelegen land richtten de boeren hun akkers in. Op de grens van de graslanden en bouwlanden kwamen de wegen en houtwallen of bomenrijen te liggen. Met wat geluk is even verderop de groene specht te zien. Maar de kans is groter de vogel te horen: zijn luide, lachende geluid is tot ver in de omtrek te beluisteren!

12 Eerde 2020

Eerde is een landgoed met allure, maar vertoont links en rechts slijtage. Onder de titel Eerde 2020 realiseert Natuurmonumenten de komende jaren een programma met tientallen projecten om het landgoed nieuwe glans te geven. Zodat we ook in de toekomst van Eerde kunnen blijven genieten. Eerde 2020 wordt mede mogelijk gemaakt door Provincie Overijssel, gemeente Ommen, de Nationale Postcode Loterij en tal van andere partners. Wil je op de hoogte blijven van nieuws en activiteiten op Eerde? Meld je dan aan voor de nieuwsbrief of volg onze boswachters op Facebook.

© OpenStreetMap/Leaflet

11 km
Limburg

Natuurmonumenten

Eli Heimansroute

Wandel langs de snelst stromende rivier van Nederland door een schitterend landschap tussen Epen en Genhoes. Bewonder de Volmolen en de bloemrijke natuur van het Geuldal.

Startpunt

Epen, parkeerplaats P3

Bennetweg 1
6285 NT Epen (LB)

11 km

Ook te wandelen via nm.nl/routes.

Deze route wordt in de loop van 2022 inhoudelijk verbeterd. Dat levert ten opzichte van de eerdere beschrijvingen o.a. een beter bereikbare parkeerplaats als startpunt en een andere volgorde van de aanvullende informatie op. De route blijft vooralsnog intact en kan onverminderd gedownload worden.

1 Volmolen

Welkom op deze markante lokatie in het Geuldal! Deze graanmolen met waterrad uit begin 1800 is nu twee keer per maand geopend, als de vrijwillig molenaars het graan malen. Vroeger was dit een volmolen om wol te vollen. Hier gebruikte men onder andere ranzige boter en urine voor. Vanwege de stank stond de molen buiten het dorp! Dit monument is voor bezoekers van het Geuldal een prachtige pleisterplaats, maar voor dieren is het ook een mooie plek. De gekraagde roodstaart, nestelt hier bijvoorbeeld tussen de stenen.

2 Hagen en hazelmuizen

Heel veel akkers en velden in Zuid-Limburg worden al eeuwenlang omringd door hagen. De eerste hagen waren bedoeld om huizen, akkers en weilanden met hoogstambomen te beschermen tegen vee en ongewenst volk. De hagen zijn van groot cultuurhistorisch belang omdat ze laten zien hoe onze voorouders het landschap inrichtten en waarom ze dat deden. Tegenwoordig bieden de hagen nog steeds bescherming: vele soorten dieren en planten vinden er een nest- voedsel- of beschuttingsplek.

Groene snelweg

De hazelmuis is één van de dieren die enorm gebaat is bij deze groene linten. Deze schattige, maar zeldzame muis klimt door de struiken op zoek naar voedsel. Daarnaast zijn hagen een goede broedplek voor vogels, zoals de merel, geelgors en heggenmus. Ook insecten en planten zoals aronskelk, sleutelbloem en koninginnenkruid en insecten zijn onderdeel van de natuur in de hagen. Zij zorgen voor goede verbindingen in het landschap

zorgen en vormen een soort groene snelweg. Een aaneengesloten netwerk van heggen kan daarom van groot belang zijn voor de verspreiding van planten en dieren in ons cultuurlandschap. Deze natuur- en cultuurwaarden zijn allebei belangrijke redenen voor Natuurmonumenten om zich daarom in te zetten voor het behoud van deze tientallen kilometers van groene linten.

3 Religieus erfgoed

Limburg is rijk aan religieus erfgoed: kerken, kloosters, kapellen en wegkruisen. Vooral de wegkruisen zijn zeer typerend in het Zuid-Limburgse landschap, die voortkomen uit de rijke katholieke geschiedenis. Vaak werden deze kruisen geplaatst door boeren, rijke omwonenden of verenigingen ter bescherming van de oogsten, om status uit te dragen of uit eerbied. Reizigers konden hier even bezinnen en werden zich op een symbolische manier weer bewust dat zij op deze kruising een keuze kunnen maken waar ze naartoe gaan. Het onderhoud gebeurt vaak door particulieren, stichtingen en door Natuurmonumenten.

4 Dassen

Het heuvelachtige mergelland in Zuid-Limburg is een waar paradijs voor dassen. Graften, hellingbossen, taluds van holle wegen en droogdalen zijn voor een das ideale locaties om burchten aan te leggen. Bovendien biedt het landschap veel en gevarieerd voedsel met de dichtbij gelegen akkers. Deze (oude) dassenburcht ligt hier dan ook niet voor niets! Wist je dat het onderaardse netwerk vol gangen en slaap- en voedselkamers de oppervlakte van ene voetbalveld kan bestrijken?

5 Bronwater

In dit bosje langs de weg is een bron, waar het zogenaamde Diependaler bronwater vandaan kwam. In Diependal genoot Heimans van het heerlijke bronwater dat daar zo maar uit de grond borrelde. Als je het pad links naar beneden inloopt kun je net als Heimans op zoek naar de bijzondere goudveil, dat alleen in zo'n brongebieden bloeit. Ga daarna weer terug naar boven, naar de weg en vervolg het pad naar het bos.

6 Onderste Bos

Het Onderste Bos is al vroeg ontdekt door Eli Heimans. De bomen zijn soms gezegend met een kruis. In dit deel staan vooral beuken met op de ondergrond hulst. Als je even stil staat en goed rond kijkt, zie je misschien een buizerd vliegen! En voor de nieuwsgierigen onder ons. Ja, er is ook een Bovenste Bos! Omdat dit hellingbos dicht bij Eperheide ligt, kreeg het de toevoeging 'Onderste'.

7 Kapvlakte

Bijna boven gekomen, zie je een plateau waar het bos is open gemaakt. Hier groeit de struikheide en komen lariks en berkjes weer tevoorschijn. Geniet even van de omgeving vanaf het bankje. Nog hoger zie je veel varens de bosbodem bedekken. Eromheen zie je lariks, dat geplant is voor houtproductie.

8 Dolines

Langs het pad zie je grote gaten: dolines. Dat zijn een soort zinkgaten, die ontstaan als er ineens een stuk grond in het landschap wegzakt omdat de bodem in de omgeving ondermijnd is. Dolines komen het meest voor in gebieden met kalksteen in de bodem, zoals hier in het Mergelland. Regenwater sijpelt in de bodem en lost de kalk langzaam op, waardoor er onder de grond hollen en grotten ontstaan. Die hollen en grotten kunnen zo groot worden dat ze het gewicht van de aarde die erbovenop ligt, niet langer kunnen dragen. Dan storten ze in en zakt de aarde weg, met deze gaten tot gevolg.

9 Van heide naar bos

Vanaf de heide ben je ongemerkt gemengde bos ingelopen: het Bovenste Bos. Hier loop je langs bomen als lariks, eik, fijnspar en berk. Op de ondergrond zie je adelaarsvaren met braamstruiken.

10 Herrgottsbeuk

Op de grens met België, aan de rand van het bos, staat een wegwijk: een aandenken aan Herrgottsbeuk: een beuk die in 1929 is gesneuveld door brand. De naam laat zich verklaren: dit is ongeveer het hoogste punt van Epen, de boom stond hier uit respect voor God, dicht bij God. Heimans noemde in zijn boek dat in 1911 de pastoor in Epen nog Duits sprak. Het was dus lang Duitstalig gebied. In het najaar van 2014 wordt de beuk herplant in het kader van ode aan Eli Heimans. Je loopt hier enkele honderden meters pal langs de grens met België. Verderop wordt de grens aangegeven met een manshoge grenspaal.

11 Dood hout leeft

In dit bos zie je veel dood hout staan en liggen. Het dood hout is noodzakelijk voor een gezond en soortenrijk bos. Tal van dieren en planten zijn voor hun voortbestaan afhankelijk van dood hout: vogels, zoals spechten en andere hollenbroeders, vleermuizen en vele insecten- en paddenstoelsoorten vinden een leefplek op of in een dode boom. In dit bos is de onderlaag van vuursteen met daarop een bodem met veel voedingswaarde. Daarop groeit onze lieve vrouw bedstro, aronskelk, nagelkruid en veldbies. Hier in het bos kun je ook dassenburchten vinden.

12 Groeve

De route gaat naar hier naar links, maar als je even naar rechts afwijkt vind je dit bijzonder geologisch monument: Groeve Bovenste Bosch. Het is een van de weinige plaatsen waar de witte kalksteen uit het oudste deel van de formatie van Gulpen zijn vrijgemaakt. De kalk werd vooral als meststof gebruikt.

13 Terzieterbeek

De Terzieterbeek is één van de zijbeken van de Geul; één van de bronnen. Deze meanderende beek, waar grond aanspoelt aan de ene kant en grond wordt weggenomen aan de andere kant is zeer dynamisch. Door de afwisseling van laag- en hoogwater is de biodiversiteit groot. Langs de beek groeien struiken als meidoorn, sleedoorn, bosroos en vlierbes.

Rietdorp

Het beekje loopt door buurtschap Terziet. In de 14e eeuw werd dit buurtschap aangeduid als Rosit of Rosyt. Die naam is waarschijnlijk afgeleid van het woord 'rausa', wat 'riet' betekent.

14 Struinen door de wei

Je bent hier weer vlak bij de Belgische grens. Hier duiken we het weiland in over het wandelpad naar de Kuttingerweg.

Beethoven in de natuur.

Let onderweg goed op of je vogels ziet. Wie weet zie je de rode wouw overvliegen. Herkenbaar aan de roodbruine kleur en zijn gevorkte staart! De geelgors is een prachtige opvallende vogel. Als je de geelgors hoort zingen, dan weet je waar Beethoven de inspiratie vandaan haalde voor zijn 5e symfonie! Verderop ligt een hoogstam fruitboomgaard. Behalve dat er heerlijk fruit van komt en de cultuurhistorie bewaard blijft, is het valfruit ook nog heerlijk voedsel voor de dassen die hier leven!

15 Droogdal

Aan je linkerkant zie je een droogdal liggen: een langgerekte laagte die aan een beekdal doet denken. Maar een droogdal ontstaat door de erosie van afstromend regenwater. Dit dal is in de ijstijd ontstaan, het smeltwater kon niet wegzakken in de grond en bij het wegstromen nam het water grond mee. In het hart van het dal ligt een beekje, waar onder meer beekpunge groeit. We noemen droogdalen zo, omdat er tegenwoordig geen noemenswaardige rivier of beek meer doorheen stroomt. Het is dus met recht een droog dal.

16 Machtige eik

De grote oude eik hier midden in het veld is bepalend in het landschap. Vroeger werd een solitaire boom of bomengroep aangeplant als schaduwboom voor het vee of om het landschappelijke beeld compleet te maken. Ook werd zo'n eenzame boom regelmatig op de hoek van het perceel aangeplant als afbakening (grensboom). Een boom is een stuk moeilijker te verplaatsen dan een grenssteen!

17 Blauwe flits

De Geul is een meanderende, kronkelende, regenrivier met soms laag en soms heel hoog water. Het verschilt daardoor ook hoe snel hij stroomt. Door die dynamiek ontstaan er steilwanden die zeer geschikt zijn voor nestgelegenheid van de oeverwaluizen. Maar je vindt er ook nestgangen van de ijsvogel. Deze vogel schiet soms voorbij als een blauwe flits. De ijsvogel kiest trouwens nooit de kortste route, maar volgt de loop van de beek waar hij laag overheen scheert!

18 Stegelke

Het Geuldal is een prachtig gebied dat door meerdere partijen beheerd en gekoesterd wordt. Tijdens je wandeling door het Limburgse landschap, loop je namelijk afwisselend bij Natuurmonumenten, Limburgs Landschap en bij Staatsbosbeheer. Hier langs de Geul loop je bij stichting Het Limburgs Landschap. Bij het doorsteken van akkers, weilanden, of waar vee loopt moet je in het Geuldal vaker door een stegelke, oftewel draaihekje. Luister tijdens je wandeling goed naar de geluiden om je heen. Soms word je ineens getrakteerd op een cocert of mooi solo van een tiftjaf of één van de vele andere zangvogels die een plekje in het Geuldal hebben gevonden.

19 Vakwerk

In Epen en omgeving zie je nog veel vakwerkhuisen, die beeldbepalend zijn in het landschap: Baksteen was in de middeleeuwen een dure grondstof die alleen de rijken zich konden veroorloven. Om het bouwwerk toch stevigheid te geven maakte men gebruik van een vakwerkconstructie. Eerst trok men een houten geraamte op dat door verbindingstechnieken en plaatsing van het dak een ongekende stevigheid kreeg. In het geraamte werden stokken geplaatst die werden dicht gevlochten met dun hout. De vakken werden opgevuld met leem, mest en stro. Vandaar de naam vakwerk!

Duurzaam bouwen

Doordat de wanden veel lucht bevatten, is het isolerend vermogen van de muren enorm groot. Toen al duurzame gedachten! Vroeger werd het dak bedekt met stro, tegenwoordig met dakpannen. Het onderste deel van de muur werd met teer ingewreven als beschermlaag tegen de regen.

Logeren in een vakwerkhuis

Bij Natuurmonumenten kun je logeren in een vakwerkhuis 't Höfke in Mechelen: [Klik hier voor meer informatie](#).

20 Heimansgroeve

Bij deze groeve ligt leisteen en kolenzandsteen van de Formatie van Epen: dit gesteente stamt uit het Carboon is meer dan 270 miljoen jaar oud! De groeve ligt in een helling van een door de Geul uitgeslepen dal en is vernoemd naar natuuronderzoeker Eli Heimans. Het is een voormalige steengroeve en nu een geologisch monument. Hij wordt beheerd door Stichting Het Limburgs Landschap.

Meetstation KNMI

Omdat het gesteente hier erg hard is heeft het KNMI onder de groeve een seismologisch meetstation opgesteld om aardbevingen te registreren. Dit is de enige plek in Nederland waar gesteente uit het Carboon aan de oppervlakte komt.

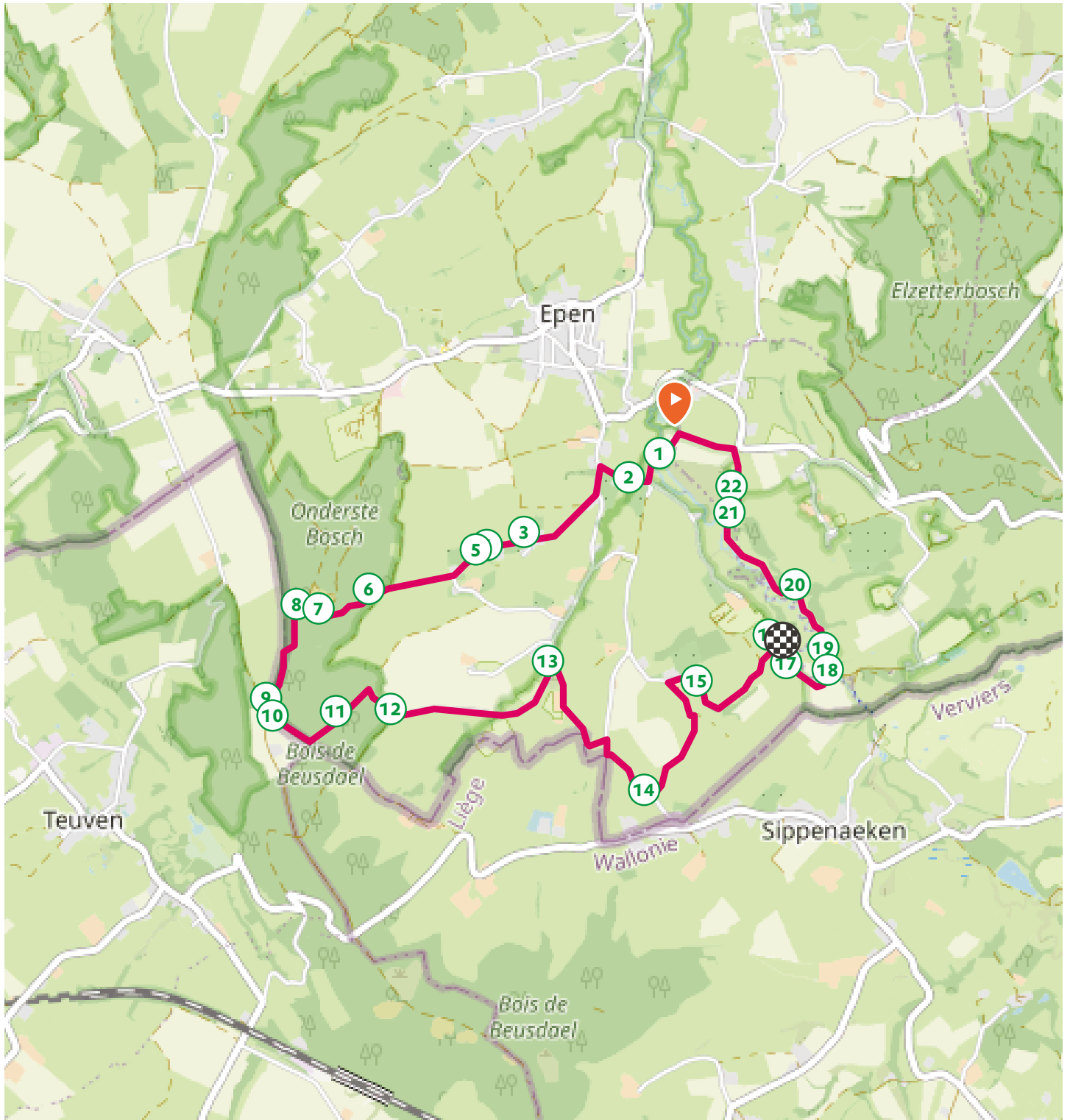
21 Holle weg

Verderop loop je over een holle weg, een weg die vaak al honderden jaren in gebruik is. Door inslijting zijn deze holle wegen ontstaan. Ze zijn karakteristiek voor het Zuid-Limburgse landschap. Soms zijn holle wegen ontstaan als erosiegeul (grub). Grote delen van holle wegen zijn begroeid met bos, dat vroeger als hakhout werd gebruikt (eik, es, beuk, wilg, haagbeuk, hazelaar). Er komen veel bosplanten voor, zoals bosanemoon, gevlekte aronskelk, salomonszegel en grootbloemige muur. De holle wegen zijn voor dieren multifunctioneel. De das vindt er ruim plaats voor het maken van dassenburchten. Ook de hazelmuis kan in deze bosranden zijn nest bouwen en andere dieren vinden er schuilplekken of gebruiken de weg, zoals wij hem ook gebruiken: om makkelijk van A naar B te komen.

22 Snelste van Nederland

Heel veel beekjes voeden de Geul: zoals deze Klopdiesscherbeek. Vanaf de Belgische grens (nabij het buurtschap Cottessen) tot aan het buurdorp Mechelen stromen over een afstand van nog geen 5 kilometer maar liefst 26 bronbeken en is er een veelvoud aan bronnen die hier spontaan aan de oppervlakte komen. Op sommige plaatsen liggen zelfs 6 tot 7 bronnen in één brongebiedje bij elkaar. Hiermee kent deze regio de hoogste dichtheid aan bronnen in Nederland! De bronbeken monden allemaal uit in de Geul. De Geul is het snelst stromende riviertje van Nederland. De bronbeken worden tijdens hun loop naar de Geul ook nog gevoed door vele kleinere zijbeekjes. De naam Epen stamt af van het Germaanse woord apa, dat water betekent!

Jullie zijn nu weer vlakbij het startpunt teruggekomen. We hopen dat je tijdens deze wandeling een beetje in de huid van Eli Heimans hebt kunnen kruipen. En dat je net zo verwonderd bent geraakt door dit landschap als Eli dat zo'n 100 jaar geleden overkwam.

© OpenStreetMap/Leaflet

Wandelroute Landgoed Haarzuilens

Landgoed Haarzuilens: de natuur is dichterbij dan je denkt! Even naar buiten en de drukke stad achter je laten. Op fietsafstand van Utrecht wandel en fiets je langs bloemrijke weides, kleurrijke akkers en boerenslootjes. Hazen springen door de velden. Tussen de bomen door zie je de torens van kasteel de Haar verschijnen. Een landgoed om van te genieten!

Startpunt

Hoeve Wielrevelt

Thematerweg 10c

3455 SN Haarzuilens (Vleuten-De Meern) (UT)

Parkeerplaats Thematerweg

Thematerweg 5

3455 SM Haarzuilens

11 km

Ook te wandelen via nm.nl/routes.

Aanlooproute vanaf NS station Vleuten, zie punt 1 op de volgende pagina.

Aan de rand van de stad Utrecht ligt het landgoed Haarzuilens. Je wandelt door een gebied waar zo'n duizend jaar geleden het veenmoeras werd ontgonnen. De weilanden worden al eeuwenlang begraaasd en gehooïd. De rivier heeft vruchtbare grond afgezet en zo zijn hoger gelegen stroomruggen ontstaan, al sinds de ijzertijd worden deze plekken bewoond. Landgoed Haarzuilens bestaat uit Kasteel de Haar met bijbehorende landerijen. Een landgoed was zelfvoorzienend. Er waren hooilanden voor het vee, een moestuin, boomgaard, eendenkooi, akkers, een dorp en natuurlijk een mooi ontworpen park rond het kasteel. Tijdens deze wandeltocht ontdek je de rijke cultuurhistorie van het gebied en kun je volop genieten van de vele dieren en planten op het landgoed.

1 Aanlooproute vanaf NS station Vleuten

De aanlooproute is 2 km. Verlaat station Vleuten aan de noordzijde. Sla parallel aan het spoor linksaf de Prof. T. Brandsmalaan in. Ga rechtdoor, tot voorbij de laatste huizen. Volg het pad met de bocht naar rechts, je loopt nu op een recreatieterrein. Volg het wandelpad tot aan de brug, ga de brug onderdoor. Steek de parkeerplaats recht over, steek de autoweg over en ga naar de Joostenlaan. Dit is een oude dijk met aan weerszijde populieren. Volg de Joostenlaan, je voegt in op de route na het laatste route punt. Volg de route naar het startpunt.

2 Haarrijnse plas en voedselbos

We starten de wandeling vanaf de Gasterij Wielrevelt en lopen via het erf naar achter. De route volgt het eerste deel van het avontuurlijke waterspeelpad 't Natte Laand, volg de bordjes. Vanaf het erf ga je links en direct weer rechts, het brede wandelpad op. Je kruist een sloot en ziet aan de rechterkant bomen en struiken. Je verlaat even de gemarkeerde route en gaat rechts het graspad op, met links de struiken die op een heuveltje groeien en rechts de sloot. Volg dit graspad tot het verharde fietspad, ga even links op het fietspad en dan rechts over de brug naar de plas.

Je staat nu op het uitkijkpunt aan de Haarrijnse plas. In de winter zitten hier veel eenden, zoals smienten. In het voorjaar broeden er oeverzwaluwen in de speciale oeverzwaluwwand, ze vliegen af en aan met voedsel voor hun jongen.

Steek het fietspad terug over en ga rechtdoor de heuvel op het voedselbos in. Hier groeien meer dan 150 soorten eetbare planten, van noten en kastanjes tot groenten en saladesoorten; van vruchten en eetbare bloemen tot kruiden en specerijen. Loop een rondje door het voedselbos en ga aan de noordzijde het voedselbos uit naar beneden. Ga direct linksaf naar het verharde wandelpad. Je bent nu weer op de route van Het Natte Laand. Volg de bordjes.

3 Hooilanden Wielrevelt

Je volgt nog steeds de route van het Natte Laand. Neem de tunnel van gevlochte wilgen en steek het water over via het vlot. Na het vlot ga je rechts, loop vervolgens over het graspad parallel aan het fietspad tot je het volgende routepaaltje ziet.

Je loopt nu in de hooilanden van het Wielrevelt. In het voorjaar bloeien hier gele dotterbloemen, roze koekoeksbloemen en gele ratelaar. Vroeger graasden hier de koeien van het landgoed. Nu maait Natuurmonumenten deze graslanden slechts af en toe, zodat bloemen en insecten volop de kans krijgen.

Het hele jaar door zijn hier hazen te zien. Tussen februari en april rammelen hier de hazen. Dan vechten de mannetjes met elkaar om de vrouwtjes. Ze slaan elkaar met hun achterpoten en dat is altijd een heel spektakel.

4 Dorp Haarzuilens

Je komt op het fietspad en loopt richting de Ockhuizerlaan aan de rand van het dorp. Je verlaat hier de route van het Natte Laand, de rest van de route is niet bewegwijzerd. Loop links langs de dierenweide, en ga 100 m rechtdoor voorbij de dierenweide richting De Brink. De Brink is het hart van het dorp Haarzuilens. Loop een rondje over de Brink en ga dezelfde weg weer terug richting de dierenweide.

Het dorp is ruim 100 jaar geleden gebouwd. Om plaats te maken voor kasteel de Haar en de kasteeltuinen, liet baron Etienne van Zuijlen van Nijeveld het oude dorp verplaatsen. Het dorp met de brink is gelijk met het kasteel ontworpen. De huizen dragen dezelfde kenmerkende rood-witte kleuren als het kasteel.

5 Boomgaard de Boswachter

Als je vanuit het dorp terugloopt, ga je voor de dierenweide linksaf. Loop via de Wethouder de Greeflaan naar de boomgaard. Ga rechts de boomgaard in. Als je hier rechtdoor loopt, kom je bij de parkeerplaats waar je de boomgaard weer gaat verlaten. Doe dat niet direct, maar loop eerst een mooi rondje door de boomgaard! Je verlaat de boomgaard bij de ingang aan de Ockhuizerweg. Sla linksaf en neem in de bocht de autoweg naar links, de Polderweg.

Boomgaard De Boswachter is door Natuurmonumenten aangeplant op de plek waar vroeger ook een boomgaard lag. Er groeien oude fruitrassen van kersen, pruimen, appels en peren. Je kunt hier picknicken onder de bomen en in de oogsttijd ook plukken en proeven! Voor kinderen is er de fruitroute met spelletjes en weetjes over fruit, deze route is aangegeven op fruitkistjes die verspreid door de boomgaard zijn te vinden.

6 Klein Limburg

Vanaf de parkeerplaats van de boomgaard, loop je circa 500 meter over de verharde weg. Neem de eerste afslag van de autoweg af, links door het houten hek, naar het hooiland van Klein Limburg. Volg het wandelpad langs de sloot en de bosrand. Bij wandelrouteknooppunt 49 ga je rechts, loop via de eikenlaan richting de autoweg Rijndijk.

Ruim 100 jaar geleden heeft tuinarchitect Copijn dit gebied ontworpen als onderdeel van het kasteelpark. Ook de bosjes (clumps genoemd) horen bij dit ontwerp. Ze vormen de overgang van het besloten Noorderpark van het kasteel naar het open Groene Hart van de veenweidegebieden. 's Zomers kleuren de velden geel en roze met bloeiende boterbloemen en echte koekoeksbloemen. Boven de sloten vliegen de libellen op zoek naar prooi. De hooilanden worden begraaasd door koeien. In de herfst geniet je van de kleurenpracht van de monumentale bomen.

7 Parkbos de Haar

Steek de Rijndijk over naar Parkbos de Haar. Volg het pad door de hooilanden, tot aan de waterpartij. Ga voor het water linksaf en volg het wandelpad langs het water. Je komt langs stapstenen, een rode brug, ligweides en een vlonderpad. De asfaltlaan met laanbomen geeft een doorkijkje naar Kasteel de Haar. Steek deze asfaltweg recht over, volg het pad tot aan de huizen langs de Lagehaarsedijk. Verlaat het Parkbos en ga hier linksaf. Steek de Rijndijk over naar de Bochtdijk, je staat nu voor de poort van kasteel de Haar.

In 2015 zijn er in Parkbos de Haar 70.000 bomen geplant, samen met duizenden mensen. Natuurmonumenten heeft het Parkbos in dezelfde stijl aangelegd als de tuinen van Kasteel de Haar uit

1900. In Er zijn vooral inheemse bomen en struiken aangeplant en bloemen gezaaid. Dit trekt veel insecten, vogels en andere dieren aan die van nature voorkomen in deze streek. Bij een landgoed horen ook parkbomen. Daarom zijn er op markante plaatsen speciale bomen geplant, zoals de moerascipressen. Deze naaldbomen staan met hun wortels in het water en kleuren in de herfst roodbruin en verliezen hun naalden.

8 Kasteel de Haar

Je volgt de Bochtdijk, met aan je linkerhand kasteel de Haar en het Noorderpark, rechts zie je een golfbaan in het Zuiderpark.

Het kasteel ziet er middeleeuws uit, maar dateert uit het begin van de 20e eeuw. Het is herbouwd volgens de contouren van een middeleeuws kasteel uit de 13e eeuw op deze plaats. Baron van Zuylen van Nijvelt nam voor de herbouw de architect Pierre Cuypers in de arm, die toen al beroemd was van het Rijksmuseum en het Centraal Station in Amsterdam.

Het kasteelpark is ontworpen door de beroemde tuinarchitect Copijn. Hij ontwierp het Noorderpark (kasteeltuinen) en Zuiderpark (nu golfterrein) in de Engelse landschapstijl met kronkelende paden en grote waterpartijen. De baron wilde direct al genieten van zijn park en liet 7000 volwassen bomen komen vanaf de Utrechtse Heuvelrug. De bomen werden 's nachts met een mallejan (paard en wagen) dwars door de stad Utrecht vervoerd.

9 Monumentale brug

Het Noorderpark en Zuiderpark worden gescheiden door de Bochtdijk, met een brug als verbinding. Deze monumentale brug lijkt van hout, compleet met takken, houtnerven en schors. Hij is echter gemaakt van beton, kijk maar eens goed.

10 Boomgaard

Aan het einde van de Bocht dijk steek je de Eikslaan over en ga je rechtdoor de boomgaard in door het klaphek. Verlaat de boomgaard aan de andere zijde weer via een klaphek en neem vervolgens het eerste klaphek naar rechts.

Het is heerlijk picknicken in de oude boomgaard, zeker in het voorjaar onder de bloeiende kersen- en appelbomen. Kom in de vroege zomer langs om kersen te plukken en in het najaar voor de appels en peren! Het pad loopt tussen meidoornhagen. Deze prikkelige struiken werden vroeger als prikkeldraad gebruikt, ze hielden het vee in de wei. Het zijn ideale schuilplaatsen voor allerlei vogels, kleine zoogdieren en insecten.

11 Kerkenpad het Haarpad

Steek het verharde fietspad over en neem het wandelpad naar rechts, achter de meidoornhaag. Je loopt nu op het Haarpad, een oud kerkenpad. Ga vóór de Eikslaan met een scherpe bocht naar links het wandelpad op.

Het Haarpad leidde vanaf het voormalige dorpje de Haar naar de huidige Torenpleinkerk in Vleuten. Al in de middeleeuwen werd dit pad gebruikt door kerkgangers. Natuurmonumenten heeft dit kerkenpad hersteld. Na de reformatie moesten de Katholieke inwoners van de Haar uitwijken naar 't Hoog bij kasteel Den Ham.

12 Sporen uit de ijzertijd en middeleeuwen

Volg het pad tussen de hooilanden en akkers, dit pad is gemarkeerd met rood/witte schildjes. Het pad maakt een aantal bochten. Steek een klein houten bruggetje over. Volg het pad daarna met een scherpe bocht naar links en ga op het bredere verharde pad nogmaals links.

De vruchtbare rivierklei en hogere ligging maakten de omgeving van Haarzuilens al in de ijzertijd, ongeveer 2000 jaar geleden, tot een belangrijke vestigingsplaats. In de ijzertijd waren er op deze plek al akkers. In deze periode hebben er waarschijnlijk meerdere boerderijen op het Wielrevelt gestaan. Op de route komt je langs

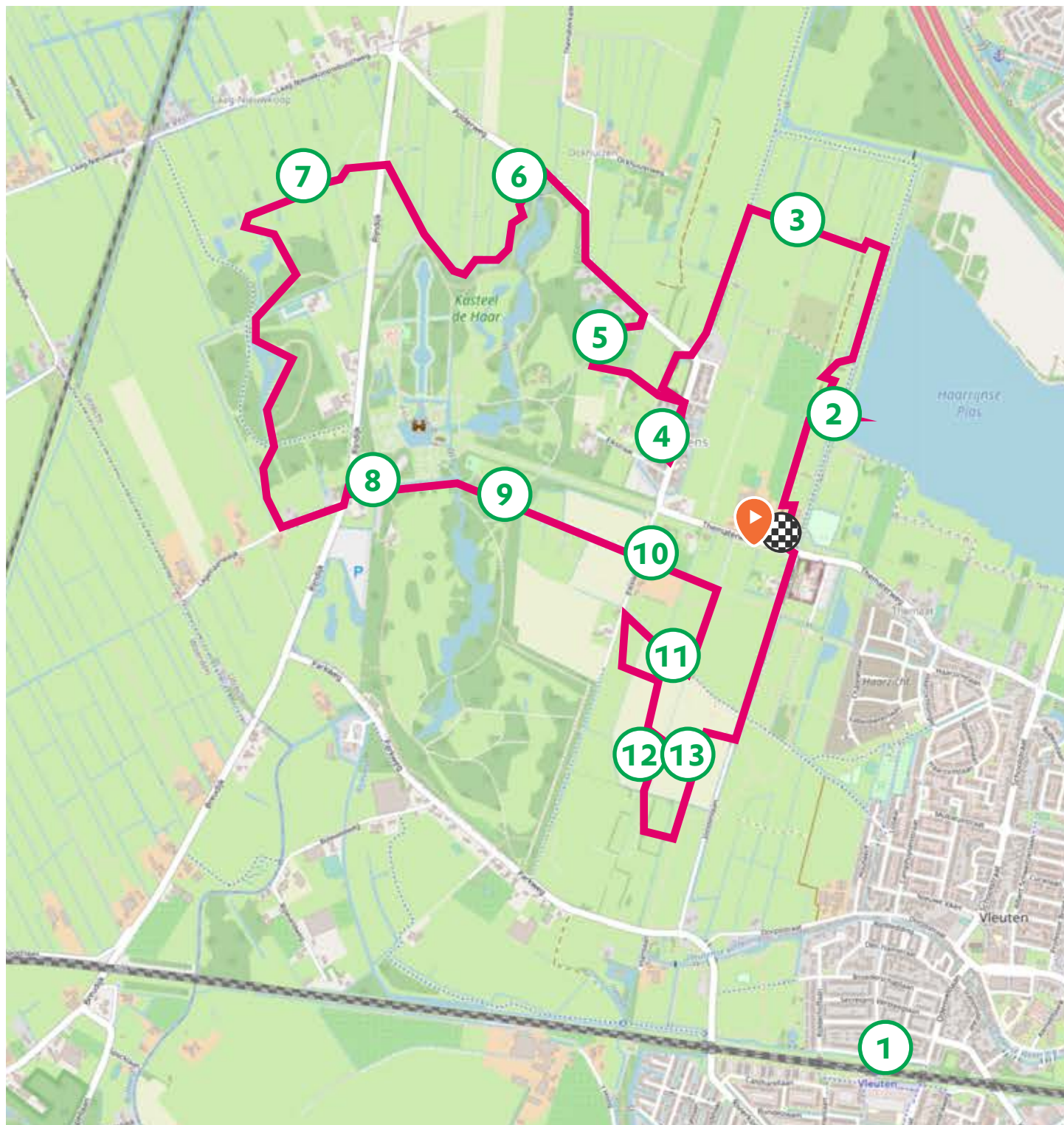
een plattegrond van een ijzertijdboerderij op ware grootte. Je ziet in de verte een voorbeeld van een versterkte woning uit de middeleeuwen, de Hamtoren. De eerste datering stamt uit 1325 van destijds Kasteel den Ham. Het is de enige overgebleven versterkte woontoren in de omgeving van Utrecht.

13 Agrarisch landschap

Neem het tweede pad naar rechts en ga linksaf op de Joostenlaan. Deze oude dijk met laanbomen volg je helemaal terug naar het begin van de route. Als je met de trein bent gekomen, sla je rechtsaf richting station Vleuten.

Op oude luchtfoto's is te zien hoe het Wielrevelt vroeger bestond uit een lappendeken van akkers, graanvelden en boomgaarden. In de loop van de 20ste eeuw is door ruilverkaveling het diverse karakter van het landschap langzaam verdwenen. Toch zijn er nog elementen terug te vinden, zoals de knotbomen, elzensingels en hoogstamboomgaarden. Natuurmonumenten verbouwt op de akkers oude gewassen als vlas en luzerne, en ook rogge. De rogge mag in de winter blijven staan als voedsel voor de vogels. Op de akkers is weer plaats voor akkerkruiden, zeldzame bloemen die tussen het graan groeien.

© OpenStreetMap/Leaflet

Groene wandelroute 5 km Hackfort, vlak bij Vorden

Een prachtige wandeling door een typisch Achterhoeks landschap. Op landgoed Hackfort vind je nog eeuwenoude en door houtwallen omgeven akkers, hakhoutbosjes, poelen en historische boerderijen. Bezoek de watermolen, de kasteeltuin en kom even heerlijk bij in de Keuken van Hackfort, de brasserie in het gerestaureerde koetshuis.

Startpunt

  Parkeerplaats Baakseweg ([gratis parkeren voor leden](#))
Baakseweg
7251 RH Vorden (GD)

 5 km
Ook te wandelen via nm.nl/routes.
De groene route op Hackfort biedt een korte wandeling vol variatie, en leidt je langs onder meer een eeuwenoud landgoed met kasteel, moestuin en watermolen.

 Dwaal over Hackfort, een prachtig landgoed in Vorden. Met kasteel en parkbos, moestuin, brasserie in het koetshuis, watermolen en meer dan 40 authentieke boerderijen.

 Brasserie [De keuken van Hackfort](#)

 Watermolen Hackfort

 Honden welkom, mits aangelijnd

1 Hof van Hackfort

Je loopt hier langs de Hof van Hackfort, de moestuin waar vroeger al groenten, fruit en bloemen werden geteeld voor de kasteelbewoners. Een groot deel van de opbrengst van de tuin blijft nog altijd op het landgoed; het komt rechtstreeks op tafel in de Keuken van Hackfort. De tuin is dagelijks te bezichtigen. Een groep vrijwilligers onderhoudt de tuin en is woensdags aanwezig, in het groeiseizoen vaker. Je passeert de tuinschuur en daarna de boomgaard. In 2005 plantte Natuurmonumenten hier 55 appel- en perenbomen aan van oudhollandse, streekeigen rassen. Aan de overzijde van de tuin zie je het koetshuis, met daarin Brasserie de Keuken van Hackfort. Ook aan het eind van deze route kom je langs de brasserie. Een heerlijke plek om even rustig (na) te genieten.

2 Boerenland

Voorbij de boomgaard en de wijngaard kom je langs een meidoornhaag, met zijn dorens in wezen een voorloper van prikkeldraad. Nog altijd vinden veel kleine vogels er een veilige plek om te nestelen. Je loopt nu langs de akkers en weiden van de boerderijen die vroeger eigendom waren van de kasteelheer. De pacht moesten de boeren soms in natura betalen. Natuurmonumenten verpacht een groot deel van de akkers en weiden van Hackfort aan biologisch werkende boeren.

3 Hakhout

Aan je rechterhand zie je een bosje met voornamelijk eiken en beuken. Eeuwenlang leverden dergelijke bosjes - zogenaamde hakhoutbosjes - het broodnodige stookhout voor de bewoners van het landgoed. De bomen zijn er klein en wijdvertakt en bieden goede nest- en schuilmogelijkheden voor vogels en zoogdieren. Vanwege het cultuurhistorisch en ecologisch belang onderhoudt Natuurmonumenten op een aantal locaties dergelijke hakhoutbosjes nog steeds als zodanig.

4 Rabatten

Aan je linkerhand passeer je een poel en weer een bosje. Als je goed kijkt zie je dat de bomen op richels, zogenaamde rabatten staan. De goten tussen de richels voeren het water af en zo konden vroeger toch bomen kweken op natte gronden.

5 Paarse pracht

Waar de route afbuigt van de klinkerweg zie je rechts een vochtig weiland. In het voorjaar kleuren de vochtige hooilanden paars met pinksterbloemen, de waardplant van het oranjepipje. Deze schaarse vlinder komt op Hackfort nog in redelijke aantallen voor. Steek vervolgens de sloot over en vervolg de route dwars door het weiland. Aan je rechterhand zie je een groepje van vier eiken, voorbij het hek ligt rechts een vlierbosje. Deze voormalige maïsakker werd in 1995 braak gelegd, hier mag zich nu een natuurlijk bos ontwikkelen.

6 Bolle akkers

Links en later rechts van het pad zie je akkers die hoger liggen dan hun omgeving. Door eeuwenlange bemesting met een mengsel van schapenmest en heideplaggen raakten deze akkers (essen) vanzelf opgehoogd. Ze worden bolle akkers genoemd. De akkers werden vooral aangelegd op natuurlijke verhogingen, waardoor de randen soms een grillig verloop hebben.

Even verderop groeien aan je linkerhand langs het pad varens. Een typische plant van oude bosgrond. De varens bieden beschutting voor ree en haas. De route steekt de weg over, let daarna op de dubbele rij eiken tussen de weg en het pad. Ze zijn een teken dat deze weg vroeger een belangrijke verbindingsweg was. In het zicht van het kasteel buigt de route naar rechts. De boerderij die je hier ziet herbergt de zorgboerderij het Hofhuis. De bewoners werken bij de Vijfspromg, waar ze allerlei werkzaamheden uitvoeren in de tuin, de boerderij en op de akkers. Via een bruggetje kom je weer terug in de parktuin van het kasteel. Natuurmonumenten herstelde in 2011 en 2012 veel van de oude glorie van het parkbos. Uitgaande van de oorspronkelijke aanleg van rond 1820 plantten vrijwilligers tienduizenden bolletjes, knolletjes en wortelstokken van stinzenplanten. In het voorjaar bloeien hier soorten als kievitsbloem, Spaanse hyacint, vingerhelmbloem en dubbele sneeuwkllokjes.

7 Dorsmolenhuisje

Direct naast de parkeerplaats zie je een klein gebouw, het is een zogenaamd dorsmolenhuisje; opslagschuur voor de gezamenlijke dorsmolen van de boerencoöperatie. Op zondag kun je een kijkje nemen in de pas gerestaureerde schuur.

8 Watermolen

Iedere zaterdag is de watermolen in bedrijf. Mits er voldoende water in de beek staat natuurlijk. De molen maalt meestal graan, maar de molenaars kunnen de molen ook ombouwen om brandhout te zagen.

9 Kasteel Hackfort

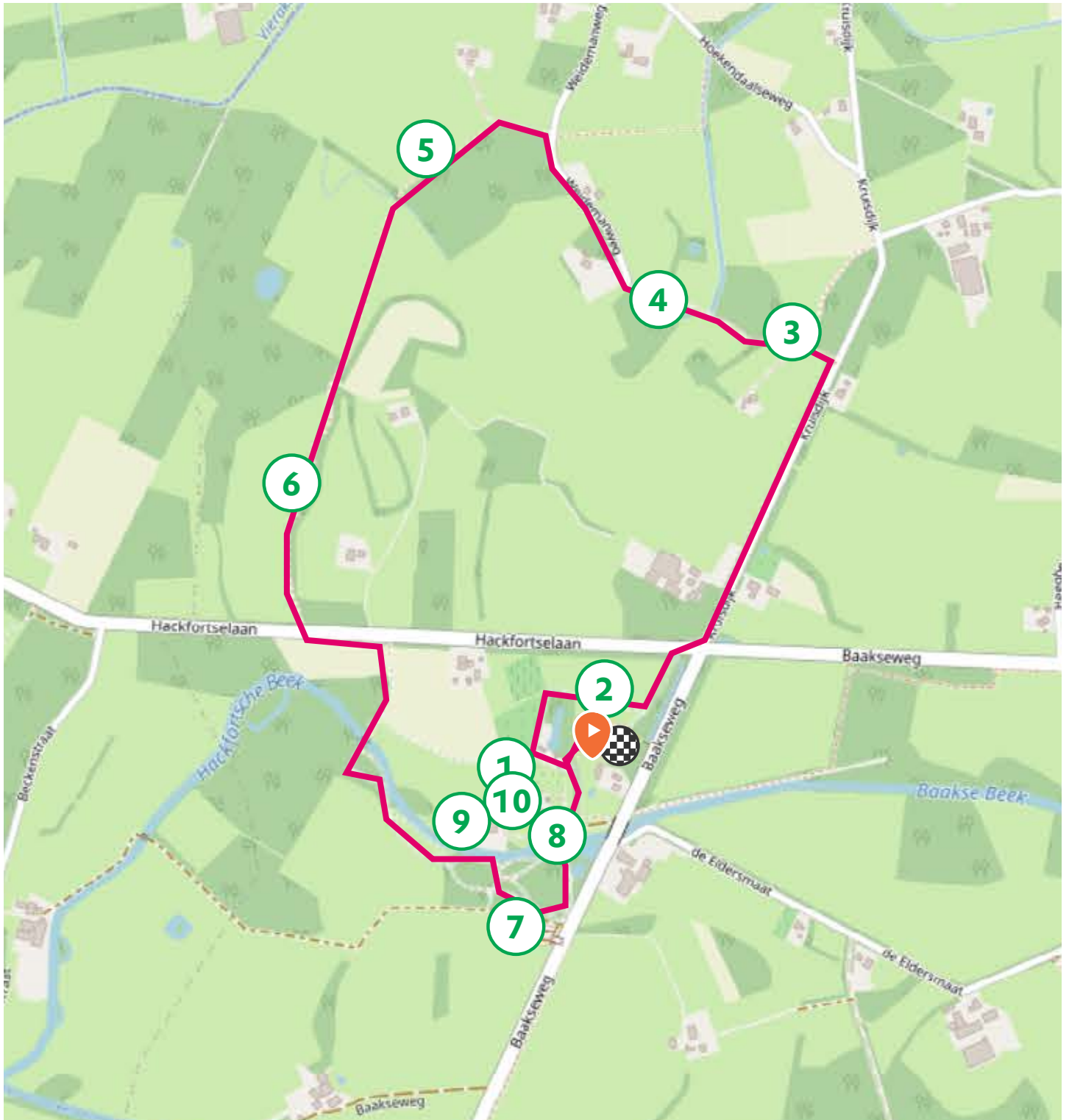
Vorbij de watermolen zie je links het imposante kasteel Hackfort. In 1400 stond hier al een huis tot 'Hacforden', het was toen een versterkte woontoren of donjon. De donjon groeide later uit tot een kasteel, compleet met voorburch en slotgracht. Het huidige kasteel is wat daar nog van rest. Heb je altijd al eens in een kasteel willen slapen? Dat kan op Hackfort! In het kasteel bevinden zich verschillende vakantie-appartementen.

Op Buitenlevenvakanties.nl/hackfort vind je alle informatie. In het gebouw rechts van het kasteel bevonden zich vroeger de tuinmanswoning, orangerie en het koetshuis. Nu kun je er even bijkomen in de brasserie [Keuken van Hackfort](#).

10 Koetshuis / Keuken van Hackfort

In het koetshuis vind je brasserie de [Keuken van Hackfort](#). Je kunt er heerlijk nagenieten van je bezoek aan Hackfort, met een heerlijke maaltijd of tussendoortje.

© OpenStreetMap/Leaflet

4,11 km
Noord-Holland

Natuurmonumenten

Wandelroute landgoed Nijenburg, vlak bij Alkmaar en Heiloo

Ontdek Nijenburg, een bijzonder landgoed. Waai er heerlijk uit en geniet van oude beukenlanen, historische gebouwen, een fraai parkbos en weidse polders. Wandelroute voor het hele gezin door het bos van het oude landgoed Nijenburg.

Startpunt

Parkeerplaats [Stetlaan](#)
Stetlaan, 1852 HB Heiloo

4,11 km

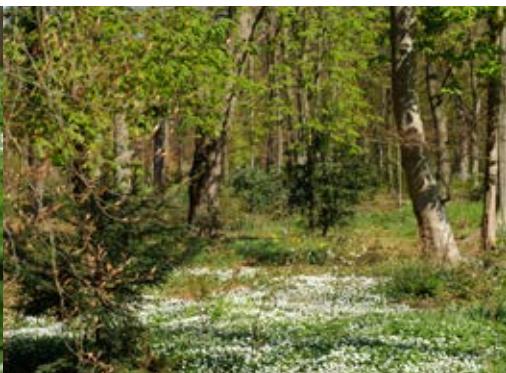
Ook te wandelen via nm.nl/routes.
De route is gemarkeerd met gele pijltjes.

De wandeling begint bij Heiloo, dat op een oude strandwal ligt. Je wandelt door een gebied met een rijke historie. Tijdens de middeleeuwen was de strandwal rijkelijk begroeid met natuurlijke bossen. In het jaar 1573 veegden de Spanjaarden het hele bos van het toneel. Na 1700 werd de hofstede 'Nijenburg' gebouwd. Het was de start van de herbebossing, dat begon met statige bomenlanen die volgens het geometrische schoonheidsideaal van de Franse stijl werden aangelegd.

Honden mogen alleen los op aangegeven locaties. Het grootste deel van de route loopt de hond aan de lijn. De route loopt ook een stuk door het losloopgebied.

1 Nachtegalen

In het voorjaar is de kans groot dat de wandeling begint met de volle zang van de nachtegaal. Deze soort laat zich in dit soort gevarieerde bossen met een dichte ondergroei graag horen, maar zeer zelden zien. Het verenpak is onopvallend. Bij nachtegalen draait het vooral om geluid: ze zingen mooi, opvallend en luid. Vooral de steeds harder wordende, herhaalde fluittonen zijn goed herkenbaar. Ze zingen ook 's nachts, zoals hun naam zegt. Nachtegalen broeden op de grond onder struiken en eten insecten.

2 Stolpboerderijen

Typisch voor de streek zijn de stolpboerderijen, waarvan de eerste links van de wandelroute ligt. In dit soort hoeven bevinden het woonhuis, de schuur, de stal en de hooiopslag zich allemaal onder dezelfde stolp; het karakteristieke dak dat iets weg heeft van een piramide. De hoeven en de weilanden horen echt bij landgoed Nijenburg: ze voorzagen het landgoed van melk, zuivelproducten en vlees.

3 Wipwatermolen

Al even opmerkelijk is de zogenoemde wipwatermolen die links in de verte het landschap markeert. De houten molen moest in het begin van de jaren zeventig wijken voor de ringweg om Alkmaar. Hij is als rijksmonument hier aan het Maalwater weer opgebouwd en draait zijn staart nog steeds op de wind. Kom in de zomer nog een keer terug om de rode route te lopen: dwars door de weilanden en over het dijkje met prachtige uitzichten naar het bos en naar de duinen verderop.

4 Konijnen en vleermuizen

Dit lijkt geen bijzonder punt, maar schijn bedriegt. Het weiland loopt schuin omhoog naar de bosrand en de struikjes. Dat maakt dat dit stukje land een heerlijke plek is voor konijnen om op een warme zomeravond te zonnebaden en te eten. 's Avonds zie je hier vleermuizen vliegen, op jacht naar insecten. De vleermuizen wonen 's zomers in boomholtes en de oude boerderijen en gebruiken de paden en lanen van het landgoed als snelwegen om naar hun favoriete jachtplekken te komen.

5 Zilte wind

De meeste bomen aan de linkerkant hier zijn erg grillig van vorm. Dat komt doordat hier, op zes kilometer van de zee, de wind nog zoveel zout bevat dat hij op bomen bijna hetzelfde effect heeft als een snoeischaar. Sommige bomen zijn zelfs met de richting van de wind meegegroeid. De oude beuken rechts voorbij de bocht steken daar scherp tegen af.

6 Uitzicht tot aan de duinen

Een van de mooiste uitzichten op landgoed Nijenburg: je kijkt uit over de geestgronden naar de duinen van Egmond tot ongeveer Bergen. Achter het bankje kijk je een bomenlaan in, de Westerlaan. Deze laan loopt van het landhuis tot het einde van het bos hier. Op de langste dag van het jaar, 21 juni, gaat de zon onder in het verlengde van de laan.

7 Heilooërbos

In het vroege voorjaar is de bosbodem rijkelijk bezaaid met het frisse geel bloeiende speenkruid. Maar ook de wilde hyacint is er te vinden. In het najaar zijn het vooral de vele paddenstoelen die dit bos speciaal maken en van een typische herfstgeur voorzien. Zoals in veel bossen in Nederland laten we ook in het Heilooërbos omgevallen bomen liggen. In deze dode bomen leven allerlei insecten die op hun beurt voedsel zijn voor vogels en andere dieren in het bos. In de parkbossen naast het landhuis worden omgevallen bomen wel opgeruimd, die bosdelen horen netjes te zijn. Het middendeel van het landgoed, het Heilooërbos, mag lekker wild en natuurlijk zijn. Peuter eens een stukje schors los van een liggende boomstam. Welke beestjes kom je tegen?

8 Kraailook

Wie goed kijkt kan de hele zomer links van het pad wat blauwige sprietenvinden. Pluk er maar eens een en proef er eens aan. Het zal je niet verbazen dat dit plantje, kraailook, vroeger in menige keuken te vinden was als voorloper van bieslook.

9 Wilgenpad

Met de wilgen aan de waterkant is dit een mooi oer-Hollands plaatje. Vrijwilligers van Natuurmonumenten snoeien deze wilgen elk jaar.

10 Kuillaan

De Kuillaan uit de middeleeuwen is een van de vele cultuursporen die het gebied kenmerken. Het wegdek is allang verhard, maar de stokoude eiken langs de laan verraden de eeuwen.

11 Spechten

De beukengroep is een van de beste plaatsen om de grote bonte specht te treffen. De mannetjes en de vrouwtjes van deze vogel hakken minstens drie meter boven de grond samen een nestholte uit. Zoek naar mooie ronde gaten van 5-10 cm doorsnede. Spechtengaten worden later ook wel gebruikt door vleermuizen en bijvoorbeeld de boomklever.

12 Landhuis

Het landhuis dateert van omstreeks 1700. Vanuit het huis loopt een zichtlijn naar het noordwesten, de Ronde O. Deze laan is speciaal aangelegd zodat de bewoners op de langste dag van het jaar de zon onder konden zien gaan.

13 Speelweide

Hier kunnen kinderen lekker spelen. Er staan picknickbanken voor een pauze. Vroeger was dit een akker van het landgoed, er zijn hier aardbeien en asperges geteeld. De oude rechthoekige vorm heeft nu wat meer rondingen: door niet overal even vaak te maaien, zijn er plekken langs de bosrand met lang gras en bloemen en vlinders.

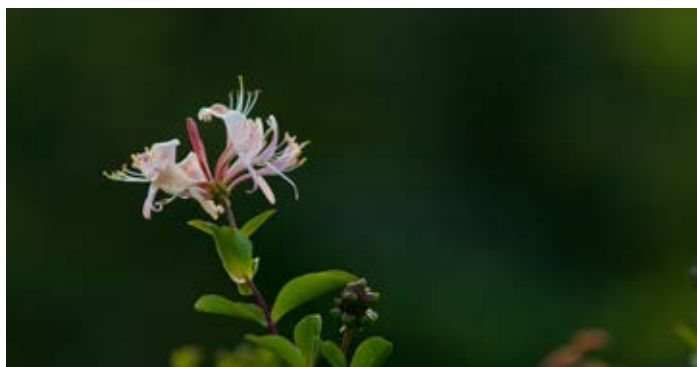
14 Willebrordusweg

Je wandelt tussen de aarden wallen van de Willebrordusweg. Deze wallen fungeerden vroeger - lang voor het prikkeldraadtijsperk - als afscheiding tussen de percelen.

15 Goudhaantjes

Te midden van het enige stukje dennenbos op deze wandelroute is het altijd de moeite waard naar goudhaantjes te zoeken. Dat lukt doorgaans het best met de oren, want goudhaantjes zijn maar vier centimeter lang en maken een geluid dat dicht tegen de bovengrens van ons gehoor aan ligt.

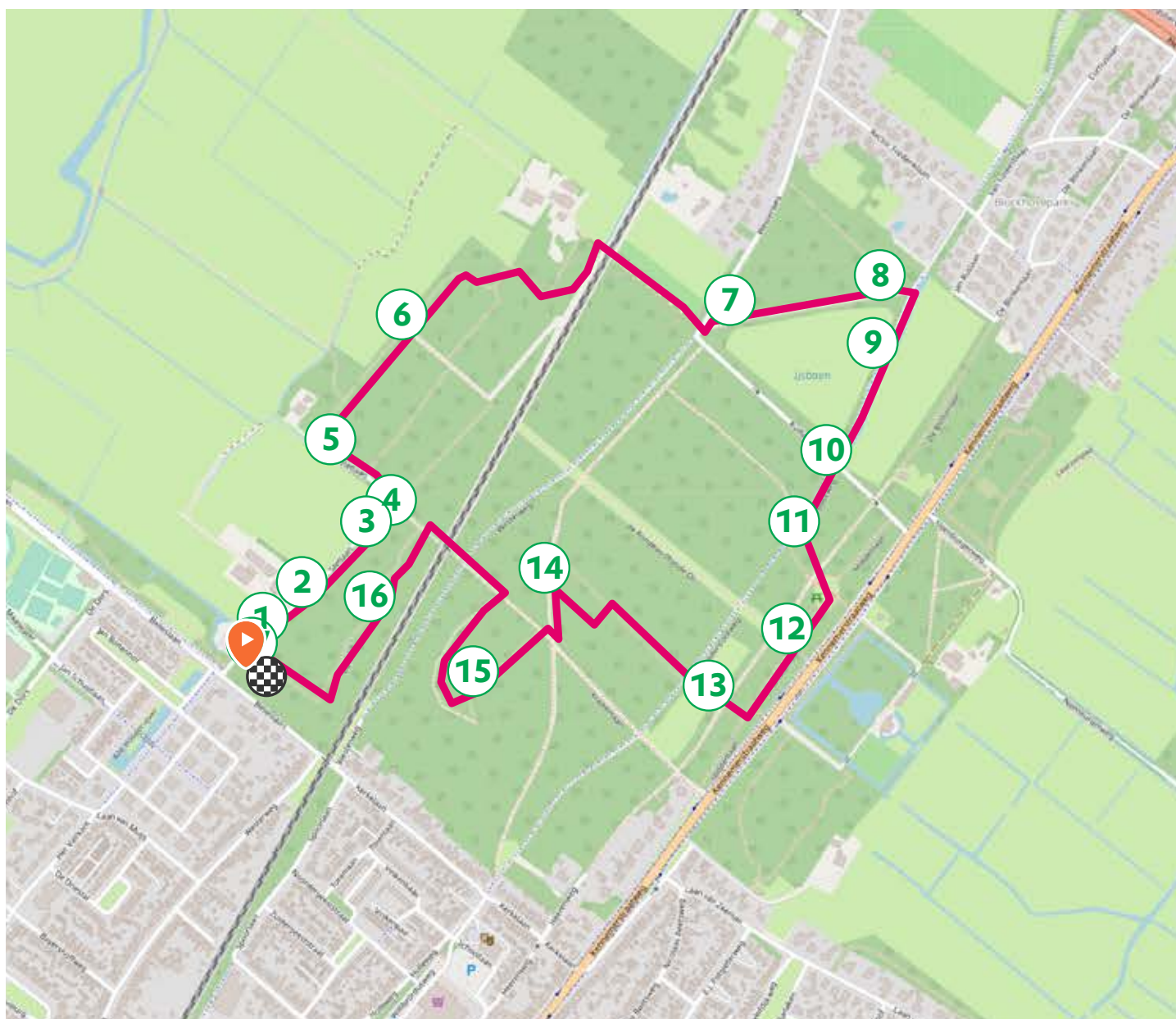

16 Kamperfoelie

Als afsluiter van de wandeling een bijzondere plant die 's nachts bloeit en 's avonds heerlijk ruikt: de kamperfoelie die alleen op de meest vruchtbare stukjes grond als feestslingers over de struiken heen ligt.

17 Eindpunt

Je bent bijna terug bij het begin van de route. We hopen dat je een fijne wandeling hebt gehad en graag tot ziens!

Wandelroute Vlijmens Ven

Maak een prachtig achtje, of kies voor een kleiner ommetje over de blauwe wandelroute. De natuur in dit gebied is nog volop in ontwikkeling en kwetsbaar, vandaar dat het gebied verder niet toegankelijk is. Natuurmonumenten wil je wel laten zien wat voor moois er ontstaat in dit gebied, vandaar deze wandelroute door het prachtige open gebied.

Startpunt

[Heidijk-Rademakerssteeg](#)

8 km

Ook te wandelen via nm.nl/routes.

Samen met De Moerputten, Bossche Broek en Vughtse Gement vormt het Vlijmens Ven een kilometers lang natuurgebied van Vught en Den Bosch tot voorbij Vlijmen. Dankzij groots natuurherstel krijgen natte en voedselarme graslanden weer de ruimte. Je kunt hier wandelen door de uitgestrekte velden, langs de vele sloten en genieten van het weidse uitzicht.

1 Natuurbeheer

De natuur in het Vlijmens Ven is geen 'wilde natuur' en vraagt ook om natuurbeheer. Daarom maaien we in het gebied en onderhouden we onder andere de blauwe wandelroute.

De ontwikkeling verschilt per perceel, omdat ze allemaal een ander landbouwkundig verleden hebben. Het ene perceel is intensiever gebruikt en dieper bewerkt. Hierdoor heeft de natuur op sommige plekken meer tijd nodig.

Om de natuur een handje te helpen brengen we maaisel op, voor de verspreiding van zaden van planten, die hier niet zelfstandig terug kunnen komen. En om de bodemprocessen op gang te brengen. Zoals de bouw van een huis begint met een goede fundering, begint natuurontwikkeling met de juiste bodem.

2 Kleine karekiet

Je hoort hem wel, maar ziet hem niet... behalve als je even stil blijft staan en geduldig wacht. Dan zie je de kleine rietbewoner al zingend naar boven klimmen op de rietstengels. Deze typische rietvogel geniet van de hoge begroeiing langs de sloten in het Vlijmens Ven.

Deze kleine bruin-beige vogel valt op door zijn geluid, 'krr-krr-kiet-kiet-kiet'. Hij dankt zijn naam dan ook aan het geluid dat hij maakt. Die verwijzing naar het geluid heet een onomatopée. Vooral in de vogelwereld zijn er voorbeelden te over. Denk maar aan de Kievit, de Koekoek en de Oehoe.

3 Slootleven

In het Vlijmens Ven vind je tientallen sloten, waarin ook van alles leeft, maar wat vaak niet zichtbaar is.

Meest in het oog springend is uiteraard het riet aan de oevers, maar kijk je even verder, dan ontdek je meer plantensoorten op en in het water, zoals de Kikkerbeet en Pijlkruid. Dankzij het eeuwenoude kwelwater dat hier naar boven komt, groeien er ook bijzondere kranswieren in de sloten.

Het Pijlkruid kun je heel goed herkennen aan zijn vorm... een pijl. De bloempjes zijn wit met een paarsroze hart. Kikkerbeet herken je aan de ronde blaadjes met een knip erin.

4 Oude turfvaart

Bij het uitkijkpunt het Turfschip, dat je vanaf hier kunt zien, lees je alles over het turfverleden in dit gebied.

Ongeveer ter hoogte van dit punt, lag eeuwenlang de turfvaart, die liep van Loon op Zand naar 's-Hertogenbosch. De pleiten, trekscheepjes, werden door mannen, brabers, voortgetrokken. De pleiten lagen vol met turf, een belangrijke brandstof. Van de 15e tot eind 17e eeuw was dit dé energiebron voor de mens. In de hoogtijdagen van 's-Hertogenbosch voeren jaarlijks wel 1500-2000 turfschepen door de turfvaart.

5 Bescherming tegen het water

Je wandelt nu over de Heidijk en vanaf hier is het gevaar van het water niet te zien. Maar de dijk ligt er niet voor niets al honderden jaren, hij werd al in 1359 aangelegd!

Dankzij de Hoogwateraanpak Den Bosch (HoWaBo) door Waterschap Aa en Maas moet het overstromingsgevaar zoveel mogelijk zijn geweken. Mocht het hoogwater net als in 1995 de boel onder dreigen te zetten, dan kunnen de gebieden ten zuiden van Den Bosch en aan de rand van Vlijmen onder water gezet worden. Totaal gaat het om maar liefst 750 hectare waterbergingsgebied.

Bijzonder is dat met Blues in the Marshes en HoWaBo natuurontwikkeling en hoogwaterveiligheid gecombineerd werden. De afgegraven grond voor natuurgebieden werd gebruikt om de kades voor HoWaBo te verhogen.

6 Modderkruipers

De naam zegt het al, deze vis houdt van modder. Je vindt de kleine en grote modderkruiper hier in een aantal sloten en soms in de moerassige overstromingsvlakten, zoals aan de overkant van de weg.

De grote modderkruiper kan wel 30 centimeter lang worden. Hij is in Nederland zeldzamer geworden, doordat veel sloten vaak geschoond werden voor de intensieve landbouw. En de vis houdt juist van modderig water met veel plantengroei. Hij staat dan ook op de rode lijst van bedreigde soorten.

De grote modderkruiper is uiteraard flinker in omvang dan zijn kleine 'neefje', maar je ziet het verschil ook aan de baard- of bekdraden bij zijn mond. De grote modderkruiper heeft er totaal tien, de kleine slechts zes. Met deze bekdraden vergroot de vis zijn 'zoekmogelijkheden' naar voedsel.

7 Grote ratelaar

Wanneer je in de lente en zomer over het pad wandelt of er langs rijdt, dan valt direct de grote hoeveelheid gele bloemen op. Het is de grote ratelaar, die zich helemaal thuisvoelt op het natte grasland en soms tot oktober kan bloeien. De ratelaar dankt zijn naam aan aan de losgekomen zaden als de bloem rijp is. Wanneer je de plant schudt hoor je de losgekomen zaden ratelen. Wat niet veel mensen weten, is dat de ratelaar een halfparasiet is. Hij wortelt zich vast aan klaver- of grassoorten en haalt daar een deel van voedsel uit.

8 Blauwgrasland

Het blauwgrasland waar je nu door heen loopt is zeldzaam in Nederland. Door de ontwikkeling in het Vlijmens Ven is de hoeveelheid blauwgrasland verdubbeld!

Het is bijzonder, omdat het een schraal nat grasland is, met een rijke soortenrijkdom aan planten. Je kun hier in het voorjaar genieten van kleurrijke velden met de felgele grote ratelaar en er groeit teer guichelheil, moeraskartelblad, spaanse ruiter en de grote pimpernel.

Grote pimpernel

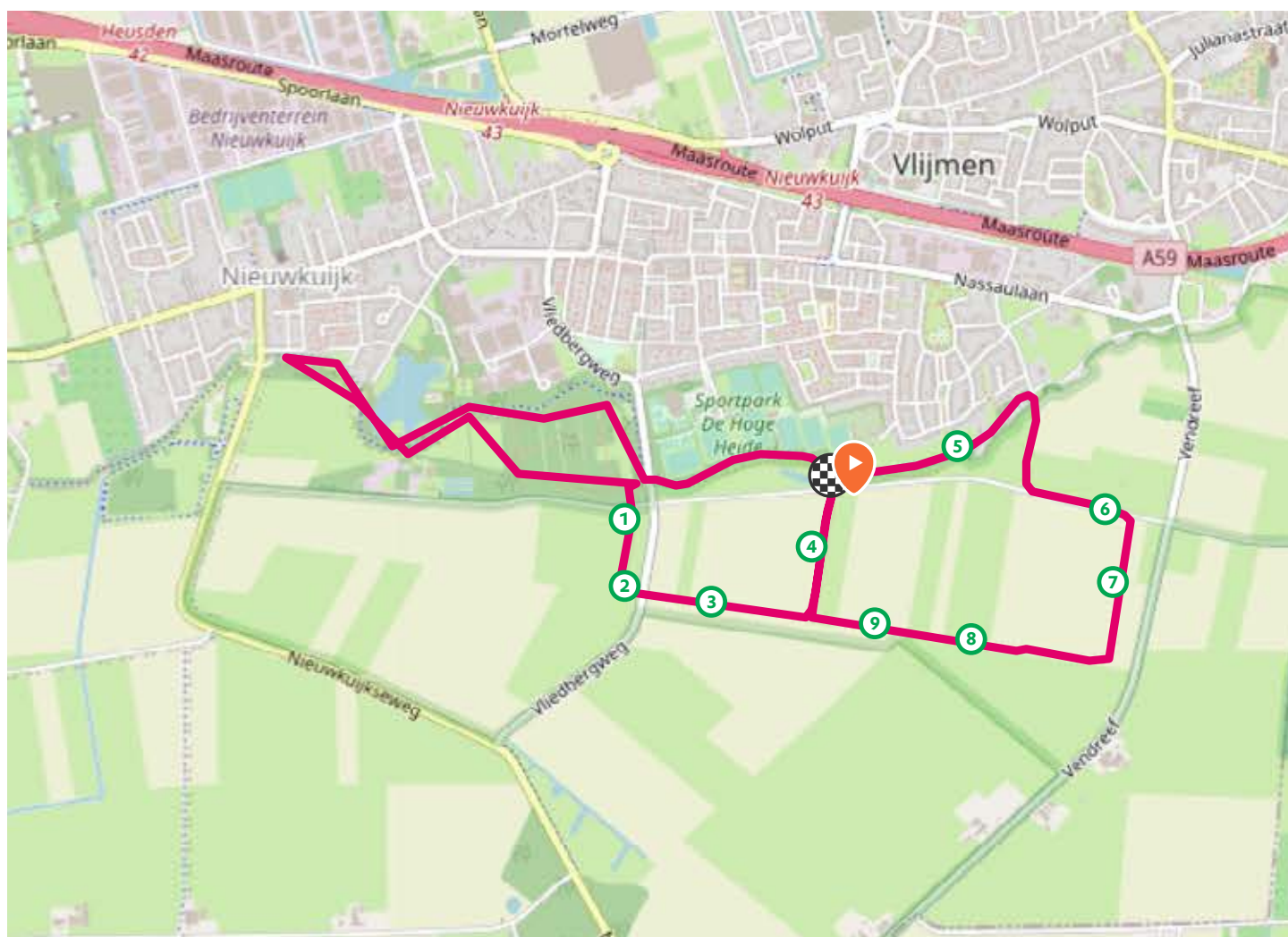
De grote pimpernel is de 'waardplant' van het pimpernelblauwtje. Deze vlinder komt in Nederland alleen nog in nabijgelegen natuurgebied Moerputten voor. Het doel van de natuurontwikkeling hier is dat de soort zich ook in het Vlijmens Ven vestigt.

9 Veldleeuwerik

Wanneer het voorjaar aanbreekt zie en hoor je de veldleeuwerik volop in dit gebied. Want in die periode maakt hij prachtige zangvluchten, die hoog in de lucht beginnen tot hij weer op de grond landt.

Helaas gaat het niet goed met de veldleeuwerik, door de intensieve landbouw is de soort dramatisch in aantal afgenomen. Wij zijn als Natuurmonumenten daarom heel blij dat hij in dit gebied voorkomt. Dat dankzij de mooie variatie van hooi- en (blauw)graslanden die hier liggen.

© OpenStreetMap/Leaflet

NIEUWS

Nieuws uit de natuur

Wil je op de hoogte blijven van natuurnieuws, routes en activiteiten bij jou in de buurt?

Meld je aan voor onze nieuwsbrief via nm.nl/wandel/nieuwsbrief

Meer wandelinspiratie opdoen?

Op de website van Natuurmonumenten vind je nog veel meer routes door heel Nederland die je gratis kunt downloaden.

Dus neem ook een kijkje op nm.nl/routes

Help mee!

Onze natuur is niet alleen schitterend, maar ook kwetsbaar. Wij moeten de natuur koesteren. Samen met onze boswachters, leden en vrijwilligers werken wij iedere dag aan een natuurlijker Nederland.

Doe ook mee en ga naar nm.nl/word-lid

Veel plezier in onze schitterende Nederlandse natuur!